

Людмила ГУЛЯЄВА

АНАЛІТИЧНА СТАТТЯ

«Участь жінок з інвалідністю та матерів дітей з інвалідністю в ініціативах громадянського суспільства в умовах широкомасштабної війни в Україні»

Людмила Гуляєва

АНАЛІТИЧНА СТАТТЯ

«Участь жінок з інвалідністю та матерів дітей з інвалідністю в ініціативах громадянського суспільства в умовах широкомасштабної війни в Україні»

Ця аналітична стаття створена Гуляєвою Людмилою Петрівною за підтримки ICAP Єднання у межах проекту «Ініціатива секторальної підтримки громадянського суспільства», що реалізується ICAP Єднання у консорціумі з Українським незалежним центром політичних досліджень (УНЦПД) та Центром демократії та верховенства права (ЦЕДЕМ) завдяки щирій підтримці американського народу, наданій через Агентство США з міжнародного розвитку. Зміст аналітичної статті не обов'язково відображає погляди ICAP Єднання, погляди Агентства США з міжнародного розвитку або Уряду США.

© Людмила Гуляєва, 2024

DOI: 10.6084/m9.figshare.25376209

Київ - 2024

ЗМІСТ

РЕЗЮМЕ	4
ВСТУП	5
МЕТОДОЛОГІЯ.....	5
РОЗГОРНУТИЙ ОПИС ПРОБЛЕМИ	8
АНАЛІЗ ДАНИХ.....	13
БЛОК 1 «ПОРТРЕТ РЕСПОНДЕНТОК».....	13
БЛОК 2 «ОЗНАЙОМЛЕНІСТЬ ЖІНОК З ІНВАЛІДНІСТЮ ТА ЖІНОК-МАТЕРІВ ДІТЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ З ДІЯЛЬНІСТЮ ОРГАНІЗАЦІЙ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ»	15
БЛОК 3 «ПОТРЕБИ ТА ФОРМИ ПІДТРИМКИ ЖІНОК З ІНВАЛІДНІСТЮ ТА ЖІНОК - МАТЕРІВ ДІТЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ З БОКУ ОРГАНІЗАЦІЙ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА»	20
БЛОК 4 «ФОРМАТИ ЗАЛУЧЕНОСТІ ЖІНОК З ІНВАЛІДНІСТЮ ТА ЖІНОК-МАТЕРІВ ДІТЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ ДО ДІЯЛЬНОСТІ ІСНУЮЧИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА»	31
БЛОК 5 «ФАКТОРИ, ЯКІ СПРИЯЮТЬ ФОРМУВАННЮ АКТИВНОЇ ГРОМАДСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ ЖІНОК З ІНВАЛІДНІСТЮ ТА ЖІНОК-МАТЕРІВ ДІТЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ».....	34
БЛОК 6 «ОБМЕЖУЮЧІ ФАКТОРИ, ЩО ЗАВАЖАЮТЬ ЖІНКАМ З ІНВАЛІДНІСТЮ ТА ЖІНКАМ-МАТЕРЯМ ДІТЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ БРАТИ УЧАСТЬ В ІНІЦІАТИВАХ ОРГАНІЗАЦІЙ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА»	38
БЛОК 7 «САМООЦІНКА ЗАЛУЧЕНОСТІ ЖІНОК З ІНВАЛІДНІСТЮ ТА ЖІНОК-МАТЕРІВ ДІТЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ ДО ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА»	42
ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ	43
ПРО АВТОРКУ.....	46

РЕЗЮМЕ

У публікації проведено дослідження потреб жінок з інвалідністю та матерів дітей з інвалідністю щодо підтримки від організацій громадянського суспільства, а також оцінено ступінь залученості досліджуваної групи жінок до ініціатив громадянського суспільства в умовах повномасштабної війни в Україні та визначено шляхи підтримки та залучення цих жінок до активної громадської діяльності.

Дослідження ґрунтується на комплексній методології, яка поєднує кабінетне дослідження, обговорення у фокус-групах і загальнонаціональне онлайн-опитування, проведене у листопаді-грудні 2023 року, що охопило 361 респондентку. Опитування збило дані про демографічні характеристики респонденток, їхній рівень обізнаності щодо діяльності інститутів громадянського суспільства, потреби в підтримці, участь в ініціативах інститутів громадянського суспільства, фактори, що обмежують або сприяють громадянській активності жінок, самооцінку участі та сприйняття громадських організацій з точки зору респонденток.

Результати дослідження свідчать про важливість діяльності організацій громадянського суспільства та їх ініціатив у представленні інтересів жінок з інвалідністю та жінок-матерів дітей з інвалідністю. Незважаючи на війну, значна частина респонденток активно займається саморозвитком та бере участь у діяльності громадських організацій. Довіра до волонтерів та громадських організацій є досить високою, хоча рівень обізнаності про діяльність організацій громадянського суспільства досить обмежений. Існує певне незадоволення ефективністю впроваджуваних ініціатив організацій громадянського суспільства, що вказує на необхідність їх покращення в контексті більшої відповідності специфічним потребам жінок з інвалідністю та жінок-матерів дітей з інвалідністю.

Незважаючи на законодавчі кроки щодо інклюзії та соціального захисту, публікація підкреслює розрив між політичними намірами та реальністю життя жінок з інвалідністю та жінок-матерів дітей з інвалідністю. Тривала війна посилює їхні потреби та виклики, що потребує комплексного підходу до їх подолання та активізації участі досліджуваної групи жінок у громадянському суспільстві. У публікації пропонуються рекомендації для організацій громадянського суспільства, державних установ, донорів і соціальних працівників щодо посилення інклюзивності систем підтримки вразливих груп жінок та їхньої мотивації до більш активної участі у сфері громадської діяльності.

ВСТУП

З початком повномасштабної війни 24 лютого 2022 року життя жителів України погіршилося в багатьох аспектах: соціальному, економічному, безпековому, психологічному та правовому. Війна непропорційно негативно вплинула на вразливі групи населення, які й до війни були у складних життєвих обставинах, серед яких жінки з інвалідністю та матері дітей з інвалідністю. У цих складних умовах вони зазвичай зверталися за підтримкою до організацій громадянського суспільства (ОГС) та водночас самі організовували й реалізовували заходи для підтримки постраждалих та військових, демонструючи приклади відчайдушної мужності та самовідданості як громадські активістки, волонтерки, лідерки організацій громадянського суспільства.

У цій аналітичній статті представлені результати індивідуального проекту «Участь жінок з інвалідністю та жінок-матерів дітей з інвалідністю у ініціативах громадянського суспільства в умовах широкомасштабної війни в Україні», що виконаний авторкою за підтримки ICAP Єднання у межах проекту «Ініціатива секторальної підтримки громадянського суспільства», що реалізується ICAP Єднання у консорціумі з Українським незалежним центром політичних досліджень (УНЦПД) та Центром демократії та верховенства права (ЦЕДЕМ) завдяки щирій підтримці американського народу, наданій через Агентство США з міжнародного розвитку.

Ця публікація має на меті визначити потреби жінок з інвалідністю та жінок-матерів дітей з інвалідністю щодо підтримки з боку ОГС; оцінити залученість жінок з інвалідністю та жінок-матерів дітей з інвалідністю до ініціатив громадянського суспільства в умовах повномасштабної війни в Україні (період з 24 лютого 2022 року по теперішній час); визначити шляхи підтримки та залучення цих жінок до активної громадської діяльності. Дослідження ґрунтується на даних кабінетного та фокус-групового дослідженнях, результатах онлайн-опитування жінок з інвалідністю та жінок-матерів дітей з інвалідністю (361 особа), проведеного у листопаді-грудні 2023 року.

Посилаючись на голоси жінок з інвалідністю та матерів дітей з інвалідністю, ця стаття прагне сприяти більш інклюзивному та справедливому громадянському суспільству, яке визнає та задовольняє унікальні потреби цієї вразливої групи в умовах війни, сприяючи їхньому відчуттю приналежності та участі в суспільному житті.

МЕТОДОЛОГІЯ

Метою публікації є визначення потреб щодо підтримки з боку ОГС та оцінка залученості жінок з інвалідністю та матерів дітей з інвалідністю до ініціатив громадянського суспільства в умовах повномасштабної війни в Україні, а також визначення шляхів підтримки та залучення цих жінок до активної громадської діяльності.

Для досягнення мети ставляться такі **дослідницькі завдання**:

- визначити потреби жінок з інвалідністю та жінок-матерів дітей з інвалідністю щодо підтримки з боку ОГС;
- дізнатися, які форми підтримки отримують жінки від організацій громадянського суспільства в Україні;
- оцінити ступінь та поширені формати залученості жінок з інвалідністю та жінок-матерів дітей з інвалідністю до діяльності ОГС в Україні;
- визначити умови та фактори, які сприяють формуванню активної громадської позиції жінок вказаної соціальної групи та їх участі у ініціативах громадянського

суспільства в умовах війни;

- визначити негативні та обмежуючі фактори, що заважають жінкам активно брати участь в ініціативах громадянського суспільства в умовах війни;
- оцінити вплив війни на залученість жінок з інвалідністю та жінок-матерів дітей з інвалідністю до громадської діяльності.

Дослідження фокусується на етапі російсько-української війни у період з 24 лютого 2022 року по теперішній час, відомий як період «повномасштабної/широкомасштабної війни/вторгнення». Попри те, що війна розпочалася у 2014 році, 2022 рік назавжди змінив життя українського суспільства, завдавши йому непоправних втрат та створивши нові виклики для людей з інвалідністю та їх родин. На жаль, вони тривають і дотепер та потребують чималих зусиль, у тому числі ОГС, щодо їх подолання.

Аналізуючи участь жінок з інвалідністю та жінок-матерів дітей з інвалідністю у ініціативах ОГС, ми концептуально спираємося на визначення поняття «інституту громадянського суспільства», наведене у Постанові КМУ від 05.11.2008 року № 976 "Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади".¹ Під інститутами громадянського суспільства слід розуміти громадські об'єднання, професійні спілки та їх об'єднання, творчі спілки, організації роботодавців та їх об'єднання, благодійні і релігійні організації, органи самоорганізації населення, недержавні медіа та інші невідприємницькі товариства і установи, легалізовані відповідно до законодавства.

Поняття «особа з інвалідністю» трактувалося відповідно до Закону України "Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні".²

Категорії «жінка з інвалідністю» та «жінка-матір дітей з інвалідністю» визначені таким чином:

- жінки з інвалідністю – жінки віком від 18 років, що мають офіційно встановлену інвалідність відповідно до процедур, визначених чинним законодавством України, та проживають в Україні на території, підконтрольній Уряду;
- жінки-матері дітей з інвалідністю – жінки віком від 18 років, що мають одну або декілька дітей з інвалідністю (неповнолітніх або повнолітніх) та проживають в Україні на території, підконтрольній Уряду.

Громадська активність трактується як різновид людської активності, що являє собою активність особистості, як представника певної громади, направлену на досягнення потреб цієї громади та ґрунтується на власному бажанні особистості, заснованому на усвідомленні важливості громадської активності для особистісного та професійного розвитку (Равчев О., 2015).³ Громадська активність заснована на свідомому бажанні людини брати участь у суспільному житті та розглядається як прояв

¹ Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади» від 5 листопада 2008 р. № 976. Постанова КМУ. Урядовий кур'єр.–2008.–14 листопада. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/976-2008-%D0%BF#Text>

² Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні. Закон України. Верховна Рада України - 1991. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12>

³ Равчев О. М. Громадська активність особистості як особлива форма суспільної взаємодії. Наукові часописи Університету. Серія 12 : Психологічні науки. 2015. Вип. 2(47). URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/13417/Ravchev.pdf?sequence=1>

діяльній природі людини, уособлює собою ініціативний вплив особистості на оточуюче середовище, інших людей і на саму себе. Громадська діяльність охоплює не лише участь у формальних інститутах, але й різні форми індивідуальної діяльності особистості та неформального об'єднання людей для вирішення спільних проблем, поліпшення рівня свого життя та життя людей навколо.

Активна участь людини в ініціативах громадянського суспільства означає її участь та внесок у діяльність, спрямовану на покращення рівня життя людей та розвиток демократичних процесів в громаді/країні. Така діяльність може включати широкий перелік ініціатив (політичні, соціальні, екологічні, культурні, освітні та інші), що націлені на досягнення позитивних змін в суспільстві. Особи, які активно залучені до громадської діяльності, можуть брати участь у волонтерській діяльності, місцевому самоврядуванні, кампаніях громадського контролю, публічних дискусіях та розробці планів розвитку громади, виступати в ролі активістів чи лідерів у громадських рухах, сприяючи зміцненню демократії та забезпечуючи участь громадян у прийнятті важливих рішень.

Досліджуючи участь жінок з інвалідністю та жінок-матерів дітей з інвалідністю, ми виходимо з базового припущення, обґрунтованого Робертом Патнемом: активна громадська позиція громадян, посилення їх участі у громадянському суспільстві мають вирішальне значення для ефективного функціонування демократії та економіки, причому рівень і якість громадської активності серед членів громади значною мірою впливає на добробут громади. Відповідно кожна громада та суспільство мають прагнути до активної участі громадян у ініціативах громадянського суспільства.⁴

Методологія дослідження поєднує кількісні та якісні методи:

- Кабінетне дослідження – аналіз аналітичних, статистичних та наукових матеріалів, чатів та груп у соціальних медіа, національного законодавства, що перебувають у відкритому доступі у мережі Інтернет.

- Фокус-групове дослідження. У жовтні 2023 року було проведено дві фокус-групи напівструктурованого типу, одна з яких зібрала жінок з інвалідністю (11 осіб), друга – жінок-матерів дітей з інвалідністю (10 осіб). Виявлені ключові характеристики були інтегровані у структуру анкети для проведення онлайн-опитування.

- Всеукраїнське анонімне онлайн-опитування. Проводилося у грудні 2023 року та охопило 361 респондентку з різних регіонів України, у тому числі 121 жінку з інвалідністю та 242 жінки-матері дітей з інвалідністю. Для збору даних використовувалися онлайн-анкета, яка містила закриті та відкриті запитання. Анкета була створена у форматі Google Form, поширювалася у тематичних групах у соціальних медіа Telegram та Facebook, серед ОГС, які працюють з особами з інвалідністю та родинами, що виховують дітей з інвалідністю.

Результати дослідження мають **певні обмеження**:

- Обмежена кількість респонденток, які взяли участь у опитуванні (361 особа), зумовлена ресурсними обмеженнями дослідження. У цій статті наведені висновки щодо участі жінок з інвалідністю та жінок-матерів дітей з інвалідністю у ініціативах громадянського суспільства в умовах широкомасштабної війни в Україні, однак, вони не є однозначними свідченнями наявності певних закономірностей, а припущеннями авторки, що потребують подальших досліджень. В умовах війни, коли ситуація швидко змінюється, суспільство потребує актуальної інформації для оперативного прийняття рішень в умовах невизначеності. що є критично важливим як для перемоги України у війні, так і виживання конкретних громадян. Тому цінними стають наукові розвідки, які не обов'язково охоплюють велику вибірку, проте досліджують інтереси та потреби

⁴ Putnam, R. D. (2000). Bowling alone: The collapse and revival of American community. Simon and Schuster.

вразливих груп під час війни та у короткі терміни здатні надавати інформацію, корисну для прийняття рішень, планування дій та розробки політик.

- Об'єднання двох груп респонденток, досвід, характер діяльності та потреби яких можуть суттєво відрізнятися: жінок з інвалідністю та жінок-матерів дітей з інвалідністю. Зазвичай ОГС, що працюють в секторі інклюзії, надають підтримку та залучають до своєї діяльності одночасно як осіб з інвалідністю, так і членів їх родин, зокрема батьків дітей з інвалідністю. Об'єднання груп дозволяє ідентифікувати як унікальні потреби кожної групи, так і виявити спільні проблеми.

- Обмеження, зумовлені обраними методами дослідження. Онлайн-формат опитування, його анонімність та випадковий метод відбору створюють ризик того, що взяти участь у опитуванні могли особи, які не належать до обраної категорії респонденток. Деякі обмеження також виникають через більшу ймовірність участі в опитуванні вмотивованих та активних жінок, які мають достатній рівень цифрових навичок для заповнення анкети онлайн та користуються смартфонами або персональними комп'ютерами. Це може виключати важливі групи жінок з низькими цифровими навичками або бар'єрами, пов'язаними зі станом здоров'я, що унеможливають їх участь в онлайн-опитуванні.

- Відносна складність опитувальника та тривалість його заповнення можуть мати негативний вплив на якість відповідей респонденток. Анкета, що включала 71 запитання та потребувала 35-50 хвилин для її заповнення, могла бути важкою для деяких учасниць.

- Відсутність актуальних даних про осіб з інвалідністю в Україні, зокрема стосовно їх складу за статтю. За даними Державної служби статистики України⁵, станом на 01.01.2023 року в Україні налічувалося 2 млн 722 тис. людей з інвалідністю, у тому числі 162,2 тис. дітей з інвалідністю. Наявна статистична інформація містить лише розподіл за статтю для окремих груп осіб з інвалідністю: для осіб з інвалідністю, дітей з інвалідністю та інших окремих категорій населення, які перебувають на обліку для забезпечення технічними та іншими засобами реабілітації; для підопічних будинків-інтернатів; для громадян похилого віку та осіб з інвалідністю (дорослих); для осіб уперше визнаних особами з інвалідністю у конкретних роках; для дітей з інвалідністю віком до 18 років. Наприклад, станом на початок 2022 року серед 1 мільйона 452,43 тисяч осіб, уперше визнаних особами з інвалідністю, 550,28 тисяч становили жінки (37,89%).

Однак в офіційних відкритих джерелах інформації відсутні статистичні дані щодо розподілу загальної кількості осіб з інвалідністю за статтю. За нашими приблизними розрахунками в Україні проживають близько 1 мільйона жінок з інвалідністю та 160 тисяч жінок-матерів неповнолітніх дітей з інвалідністю. Відсутність гендерно чутливих даних є одним із факторів, що стримують інклюзію в Україні. Як зазначає виконавча директорка ЮНІСЕФ Генрієтта Форє на прикладі ситуації з дітьми з інвалідністю: «Виключення часто є наслідком невидимості. У нас довгий час не було достовірних даних про кількість дітей із інвалідністю. Коли ми не обліковуємо, не враховуємо та не консультиємося з цими дітьми, ми не допомагаємо їм розкрити їхній величезний потенціал».⁶

РОЗГОРНУТИЙ ОПИС ПРОБЛЕМИ

⁵ Соціальний захист населення України 2022. Державна служба статистики України. – 2023. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/zb/10/zb_szn_2022.pdf

⁶ У світі живе близько 240 мільйонів дітей із інвалідністю – свідчать дані найповнішого статистичного аналізу ЮНІСЕФ. UNICEF. – 2021. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/press-releases/copy-nearly-240-million-children-disabilities-around-world-unicefs-most>

З початком повномасштабної війни життя жителів України погіршилося в багатьох аспектах: соціальному, економічному, безпековому, психологічному та правовому. Негативний вплив війни особливо руйнівний для вразливих груп населення, які зазнали множинної дискримінації: за віком, статтю, місцем походження та проживання, станом здоров'я, рівнем доходу тощо. У випадку продовження воєнних дій гуманітарні потреби мільйонів українців зростатимуть.⁷

Війна непропорційно вплинула на такі вразливі групи населення, які й до війни були у складних життєвих обставинах, серед яких домогосподарства, очолювані однією особою, багатодітні сім'ї, особи з інвалідністю та їх родини, люди похилого віку, особи з хронічними захворюваннями, члени ромської громади та члени ЛГБТКІА+ спільноти. Вразливі групи населення, як правило, менш здатні пережити шок війни та стикаються з соціальною стигматизацією у зв'язку з її наслідками.⁸ Особи з інвалідністю особливо постраждали через обмежені фізичні та фінансові ресурси для переїзду з районів, що постраждали від війни; частіше мають труднощі з доступом до бомбосховищ, у доступі до регулярного лікування та купівлі медикаментів. Переміщення таких осіб може призвести до погіршення стану здоров'я і створення додаткових бар'єрів для отримання медичних послуг. Люди з інвалідністю та їх рідні, які залишилися на територіях, що постраждали від війни, повідомляли, що відчують себе "у пастці".⁹

Як жінки з інвалідністю, так і жінки-матері дітей з інвалідністю одночасно відчують прояви дискримінації щодо осіб з інвалідністю. Згідно з результатами "Національного соціологічного дослідження про сприйняття людей з інвалідністю в Україні"¹⁰ (Соціологічна група "Рейтинг", 2023), українське суспільство ще не напрацювало досвіду взаємодії з людьми з інвалідністю. 98% опитаних погоджуються з тим, що люди з інвалідністю є повноправними членами в сучасному суспільстві, а 90% позитивно ставляться до ідеї враховувати потреби цих людей у процесі повоєнної відбудови України. Однак автори дослідження висловлюють думку, що такі позитивні відповіді, ймовірно, давалися з урахуванням соціальної бажаності, намаганням респондентів представити себе з найкращої сторони. Важливо зазначити, що українське суспільство позитивно ставиться до військових, які мають інвалідність, тоді як до цивільних з інвалідністю їхнє ставлення в більшості випадків нейтральне. Відповідно, з одного боку українське суспільство декларує високий ступінь схвалення соціальної інтеграції людей з інвалідністю, але водночас показник соціальної стигматизації говорить дещо про інше.

На життя жінок з інвалідністю та жінок-матерів дітей з інвалідністю негативно впливає ризик дискримінації за ознакою статі, який суттєво зріс під час війни. Війна посилила ризик гендерно зумовленого насильства, що існує на тлі труднощів з доступом до послуг із захисту, зниження фінансової безпеки, зростання залежності від допомоги та соціального захисту.¹¹

⁷ Репінський А. В. Соціально-економічні та гуманітарні наслідки російсько-української війни для суспільства. – 2023. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2022_Gum.pdf

⁸ Оцінка впливу війни на людей. ООН (ПРООН). – 2023. С.11. URL: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2023-09/undp-ua-hia-ukr-2.pdf>

⁹ Національне соціологічне дослідження про сприйняття людей з інвалідністю в Україні Результати комплексного соціологічного дослідження: 28 серпня – 20 жовтня. – 2023. URL: https://sau.in.ua/app/uploads/2023/11/rg_ua_los_112023_press.pdf

¹⁰ Національне соціологічне дослідження про сприйняття людей з інвалідністю в Україні Результати комплексного соціологічного дослідження: 28 серпня – 20 жовтня. – 2023. URL: https://sau.in.ua/app/uploads/2023/11/rg_ua_los_112023_press.pdf

¹¹ Оцінка впливу війни на людей. ООН (ПРООН). – 2023. С.11. URL: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2023-09/undp-ua-hia-ukr-2.pdf>

Жінки з інвалідністю становлять неоднорідну групу осіб з різними ідентичностями, включаючи різне етнічне, релігійне та расове походження. Страждаючи від множинної дискримінації, жінки з інвалідністю, на додаток до проблем, з якими стикаються чоловіки з інвалідністю та жінки, що належать до інших вразливих груп, стикаються з численними перешкодами в доступі до послуг охорони здоров'я, гігієнічних виробів, послуг із захисту від сексуального та ґендерно-зумовленого насильства, освіти, праці, фінансових ресурсів та участі в ухваленні рішень під час пандемії. Аналогічно жінки-матері дітей з інвалідністю постають перед додатковими труднощами через нерівності, що існували й до війни, а також перехресні форми дискримінації.¹² Жінки, які виховують дітей з інвалідністю, додатково відчують дискримінацію як матері осіб з інвалідністю, що більшість свого часу змушені перебувати поряд з дітьми вдома, а тому обмежені у доступі до більшості можливостей ринку праці, освіти, медицини, підтримки з боку волонтерів та держави.

У відповідь на виклики війни, як чоловіки, так і жінки стали активніше долучатися до діяльності ОГС та ініціатив, спрямованих на покращення життя у своїх громадах. Жіночі групи та ОГС швидко відреагували на негайні потреби своїх громад, намагаючись надати підтримку великій кількості внутрішньо переміщених осіб, приймаючих громад та тих, хто безпосередньо постраждав від насильства та небезпеки.¹³ І хоча одразу після повномасштабного вторгнення низка жіночих організацій не працювала в повному обсязі, лідерство жінок та їхня роль у прийнятті рішень на рівні сім'ї та громади дещо зросли.¹⁴ Однак експерти зауважують все ще недостатню представленість жінок у процесі прийняття адміністративних та політичних рішень.¹⁵

Останні роки Україна на законодавчому рівні поступово здійснює кроки щодо впровадження світових стандартів інклюзії, соціального захисту осіб з інвалідністю та ґендерної рівності. Ще у 2010 році Україна ратифікувала Конвенцію про права осіб з інвалідністю.¹⁶ У 2020 році затверджено Інструкцію щодо інтеграції ґендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів, затвердженої наказом Міністерства соціальної політики України, в якій проголошено, що результатом застосування ґендерного підходу є врахування інтересів і потреб різних груп жінок і чоловіків при формуванні, реалізації, моніторингу та оцінюванні державної політики у всіх сферах життєдіяльності суспільства для отримання жінками та чоловіками рівних суспільних благ.¹⁷ У 2021 р. ухвалено «Національну стратегію із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року», яка є нормативною основою для розширення можливостей осіб з інвалідністю щодо повноцінної участі в суспільному житті та забезпечення реалізації ними своїх основоположних прав.¹⁸ У 2022 році Наказом Міністерства соціальної політики України затверджені Методичні рекомендації з реалізації ґендерного підходу та підходу, що базується на дотриманні прав людини на

¹² Аналітична довідка ООН про інвалідність. ООН. URL: https://ukraine.un.org/sites/default/files/2021-12/UN%20Policy%20Paper%20on%20Disability_UKR.pdf

¹³ Швидка оцінка: вплив війни в Україні на організації жіночого громадянського суспільства 2022. UN Women. – 2022. URL: https://eca.unwomen.org/sites/default/files/2022-03/Rapid%20Assessment%20-%20Womens%20CSOs_UKR-1.pdf

¹⁴ Оцінка впливу війни на людей. ООН (ПРООН). – 2023. С.11. URL: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2023-09/undp-ua-hia-ukr-2.pdf>

¹⁵ Оцінка впливу війни на людей. ООН (ПРООН). – 2023. С.11. URL: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2023-09/undp-ua-hia-ukr-2.pdf>

¹⁶ Про права осіб з інвалідністю. Конвенція. Верховна Рада України. – 2006. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text

¹⁷ Інструкції щодо інтеграції ґендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів. Наказом Міністерства соціальної політики України від 07 лютого 2020 року, № 86. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0211-20#Text>

¹⁸ Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року. Кабінет міністрів України. 2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text>

рівні територіальних громад.¹⁹

Однак до реального впровадження інклюзії й рівності в Україні ще далеко, а для здійснення реальних кроків до інклюзивного розвитку важливою є участь різних представників громадянського суспільства у цьому процесі для максимального урахування потреб та інтересів усіх груп населення України, зокрема й жінок з інвалідністю та жінок-матерів дітей з інвалідністю. І таке урахування потреб та інтересів різних груп передбачене нормативно-правовою базою. Наприклад, згідно з Методичними рекомендаціями впровадження гендерного підходу та підходу, що базується на дотриманні прав людини при розробці та реалізації програм розвитку територіальної громади²⁰, кожен етап цього процесу потребує активного залучення ОГС як представників інтересів різних груп населення, а також проведення досліджень актуальних проблем та потреб таких груп.

Будь-які найефективніші правові норми можуть так і залишитися популістичними гаслами без реальної участі громадянського суспільства у їх розробці та реалізації. Голос жінок з інвалідністю та жінок-матерів дітей з інвалідністю має бути почутим. Але для цього в умовах війни він має бути дійсно «голосним»: без участі самих жінок у громадянському суспільстві справжньої інклюзії та рівності для цієї групи жінок не станеться. Принцип «нічого для нас без нас» як ніколи актуальний!

Окреслені проблеми нині активно вивчаються українськими дослідниками. У 2022-2023 році було оприлюднено ряд нових досліджень для швидкої оцінки впливу війни на громадянське суспільство та інклюзивний розвиток, але проблеми й вплив війни на жінок з інвалідністю та жінок-матерів з інвалідністю у контексті громадянського активізму залишилися переважно поза їх увагою.

Наприклад, соціологічне дослідження "Громадянське суспільство в умовах війни" (Київський міжнародний інститут соціології, 2023)²¹ зосереджене на оцінці стану громадянського суспільства України в умовах війни, зокрема на вивченні досвіду адаптації та роботи громадських і благодійних організацій, а також волонтерських та гуманітарних ініціатив після повномасштабного вторгнення. В іншій аналітичній публікації «Участь громадянського суспільства у відновленні України. Як влада, громадяни та донори можуть посилити суспільну довіру» (The Royal Institute of International Affairs, 2023)²² висвітлюється роль, яку громадяни та громадянське суспільство України можуть і мають відігравати у формуванні процесів відновлення країни.

ГО «Інститут молоді» у 2022 році підготувала аналітичний звіт "Вплив і наслідки війни в Україні", де зроблена важлива спроба дослідження впливу широкомасштабного

¹⁹ Про затвердження Методичних рекомендацій з реалізації гендерного підходу та підходу, що базується на дотриманні прав людини, на рівні територіальних громад. Наказ Міністерства соціальної політики України, № 359 від 27 Грудня 2022 р. URL: <https://www.msp.gov.ua/documents/6267.html>

²⁰ Про затвердження Методичних рекомендацій з реалізації гендерного підходу та підходу, що базується на дотриманні прав людини, на рівні територіальних громад. Наказ Міністерства соціальної політики України, № 359 від 27 Грудня 2022 р. URL: <https://www.msp.gov.ua/documents/6267.html>

²¹ Соціологічне дослідження "Громадянське суспільство в умовах війни". Київський міжнародний інститут соціології. – 2023 URL: https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Molodizhna_polityka/2023/Socdoslidjenja/%D0%94%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%93%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%B4%D1%8F%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B5%20%D1%81%D1%83%D1%81%D0%BF%D1%96%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE%20%D0%B2%20%D1%83%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%85%20%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8.pdf

²² Участь громадянського суспільства у відновленні України Як влада, громадяни та донори можуть посилити суспільну довіру. Програма з питань Росії та Євразії. Український форум. – 2023 URL: <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/2023-09/2023-06-15-giving-civil-society-stake-ukraines-recovery-lutsevych-ukrainian.pdf>

вторгнення на самопочуття, життєзабезпечення, громадянську і волонтерську активність населення України.²³

У 2023 році Київський міжнародний інститут соціології провів всеукраїнське соціологічне дослідження «Секторальна підтримка громадянського суспільства в Україні», основна мета якого – мапування ініціатив у сфері повоєнного відновлення за період 2022 - березня 2023 рр.; розробка рекомендацій щодо підтримки проєктів, визначення пріоритетних тематичних напрямів у сфері повоєнного відновлення.²⁴

Центр Разумкова у 2023 році представив результати опитування українців «Громадяни і політика: інтерес до політики, громадянська активність, політична освіта (вересень 2023 р.)», яке було сфокусоване здебільшого на громадсько-політичній активності громадян України, проте містить аналіз залученості до громадської діяльності громадян України у розрізі різних факторів, зокрема й відмінностей серед чоловіків та жінок.²⁵

Спроба оцінити активність молоді у громадянському суспільстві (волонтерстві та благодійництві) здійснена у опитуванні Центру аналізу та соціологічних досліджень (CISR) Міжнародного республіканського інституту (MPI) в межах програми USAID «Мріємо та діємо» (2023).²⁶ Дослідження охопило наступні теми: участь молоді у громадському та політичному житті, міграційні настрої, освіта, професійна зайнятість, бачення майбутнього, участь у відбудові України, сприйняття соціальних груп і меншин, споживання медіа тощо.

В іншому дослідженні «Вплив війни на молодь в Україні» (ГО «Аналітичний центр Cedos», 2023) один розділ присвячений становищу вразливих груп у зв'язку з повномасштабним вторгненням. Зокрема, проведено аналіз проблем молоді з інвалідністю, яка помітно частіше стикалася з дискримінацією та насильством, ніж молодь у середньому.²⁷

Окремий напрямок досліджень під час війни – стан людей з інвалідністю та інклюзія. Так, соціологічна група «Рейтинг» у 2023 році провела «Національне соціологічне дослідження про сприйняття людей з інвалідністю в Україні «Як насправді українське суспільство ставиться до людей з інвалідністю?»».²⁸ Респонденти з інвалідністю зазначали, що головна їхня потреба полягає в тому, щоб бути видимими, прийнятими та нормалізованими суспільством. Люди з інвалідністю хочуть бути суб'єктами змін в цьому напрямку. Вони готові комунікувати про свої проблеми, брати участь в удосконаленні публічного простору, а також прагнуть, щоб суспільство змінювало свою думку стосовно них, розглядаючи цей процес як спільну відповідальність. Однак, проблеми окремих груп осіб з інвалідністю та їх родин у цьому дослідженні не розкриті.

²³ Вплив і наслідки війни в Україні. ГО «Інститут молоді». – 2022. URL:

https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Molodizhna_polityka/2023/Socdoslidjenja/%D0%92%D0%BF%D0%BB%D0%B8%D0%B2%20%D1%96%20%D0%BD%D0%B0%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B4%D0%BA%D0%B8%20%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8.%202022%20%D0%86%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%82%D1%83%D1%82%20%D0%BC%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4%D1%96.pdf

²⁴ Дослідження ініціатив відновлення в Україні та роль громадянського суспільства в процесах відновлення: основні результати комплексного соціологічного дослідження проведеного у квітні-травні 2023. – 2023. URL:

<https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1268&page=5>

²⁵ Громадяни і політика: інтерес до політики, громадянська активність, політична освіта (вересень 2023р.). Разумков Центр.- 2023. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/gromadiany-i-polityka-interes-do-polityky-gromadianska-aktyvnist-politychna-osvita-veresen-2023r>

²⁶ Українська молодь сьогодні. Мріємо та діємо разом. – 2023. URL: <https://mriemotadiemorazom.org/ukrainian-youth-today>

²⁷ Вплив війни на молодь в Україні. URL: <https://cedos.org.ua/researches/vpliv-vijni-na-molod-v-ukrayini/>

²⁸ Національне соціологічне дослідження про сприйняття людей з інвалідністю в Україні Результати комплексного соціологічного дослідження: 28 серпня – 20 жовтня. – 2023 URL: https://sau.in.ua/app/uploads/2023/11/rg_ua_los_112023_press.pdf

Ряд досліджень був присвячений ролі жінок та жіночих ОГС у подоланні викликів війни в Україні. Наприклад, у 2022 році організація ООН-Жінки оприлюднила звіт «Швидка оцінка: вплив війни в Україні на організації жіночого громадянського суспільства», у якому здійснено огляд діяльності жіночих ОГС в умовах війни з метою інформування зацікавлених сторін під час прийняття рішень, а також сприяння підтримці ОГС під час війни.²⁹

У 2022 році були представлені результати загальнонаціонального опитування щодо громадського залучення «Активізм, ставлення до корупції та пріоритетні реформи: погляд українських жінок та ВПО» (USAID/ENGAGE), що досліджувало обізнаність жінок та внутрішньо переміщених осіб щодо громадянського залучення та ставлення реформ.³⁰

Аналізуючи проведені в Україні наукові розвідки за період 2022-2023 років, доходимо висновку, що вони зосереджуються на загальних питаннях, таких як вплив війни на суспільство, участь українців в ініціативах громадянського суспільства. Особливості участі саме жінок з інвалідністю та жінок-матерів дітей з інвалідністю в ініціативах громадянського суспільства в умовах широкомасштабної війни в Україні залишаються недостатньо вивченими. Вказане свідчить про актуальність досліджень, спрямованих на визначення потреб жінок з інвалідністю та жінок-матерів дітей з інвалідністю щодо підтримки з боку ОГС та оцінку залученості вказаних груп жінок до ініціатив громадянського суспільства в умовах повномасштабної війни в Україні, визначенні шляхів підтримки та залучення цих жінок до активної громадської діяльності.

АНАЛІЗ ДАНИХ

БЛОК 1 «ПОРТРЕТ РЕСПОНДЕНТОК»

Учасницями анонімного онлайн-опитування стали 361 особа. У цілях аналізу респондентки були розподілені на дві групи: група «Жінки з інвалідністю» (124 респондентки або 34,35% від загальної кількості опитаних) та група «Жінки-матері дітей з інвалідністю» (237 осіб або 65,65% респонденток).

Розподіл респонденток за групами

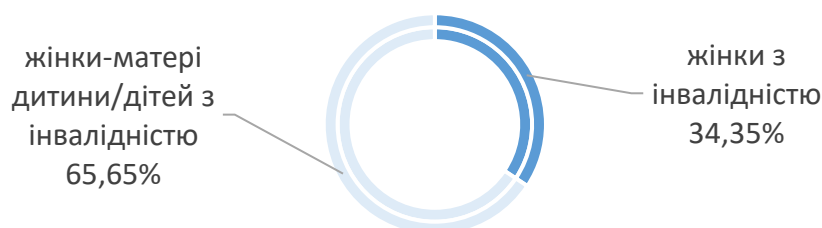

Рис.1. Розподіл респонденток за групами: жінки з інвалідністю та матері дітей з інвалідністю, %

Серед усіх опитаних, n=361

Аналіз респонденток за різними критеріями дозволяє виокремити такі

²⁹ Швидка оцінка: вплив війни в Україні на організації жіночого громадянського суспільства 2022. UN Women. – 2022. URL: https://eca.unwomen.org/sites/default/files/2022-03/Rapid%20Assessment%20-%20Womens%20CSOs_UKR-1.pdf

³⁰ Активізм, ставлення до корупції та пріоритетні реформи: погляд українських жінок та ВПО. – 2022 URL: <https://engage.org.ua/aktivizm-stavlennia-do-koruptsii-ta-priorytetni-reformy-pohliad-ukrainskykh-zhinok-ta-vpo/>

характеристики досліджуваної групи жінок:

- Вік. В опитуванні взяли участь жінки різного віку: 78,95% респонденток належали віковій групі від 36 до 65 років, 20,22% – молоді у віці 18–35 років, 0,83% – старша вікова група (66 років і старші).

- Освіта. Більшість учасниць дослідження за освітою є висококваліфікованими фахівчинями: 65,10% мають вищу освіту (ступінь бакалавра, спеціаліста, магістра, «декілька вищих освіт»), 3,32% мають наукові ступені (кандидат наук, PhD, доктор наук). Кожна п'ята жінка (20,50%) має професійну освіту. Кожна десята жінка (11,08%) не має професійної підготовки та здобула середню освіту.

- Населений пункт проживання. Серед опитаних жінок переважають жительки міст (76,18%), а 23,82% проживають у сільських населених пунктах.

- Область проживання. В опитуванні взяли участь жінки практично з усіх регіонів України (23 області України), в тому числі з м. Києва (12,19%), Київської (12,74%), Житомирської (6,93%), Харківської (6,37%), Волинської (6,37%), Одеської (5,82%) та інших областей.

- Приналежність до вразливих категорій населення. Підтверджено, що жінки з інвалідністю та жінки-матері дітей з інвалідністю потерпають від множинної дискримінації, оскільки одночасно належать до декількох вразливих груп. Третина респонденток (34,35%) є особами з інвалідністю, 73,41% опікуються особами з інвалідністю. 26,61% респонденток з інвалідністю мають дітей з інвалідністю. Водночас кожна десята жінка (9,70%) опікується особами пенсійного віку, кожна п'ята (18,20%) суттєво постраждала від російської агресії або є вимушено переміщеною особою (18,01%). 2,77% респонденток вказали, що проживають у віддалених, сільських чи гірських населених пунктах. 2,22% повідомили, що є постраждалими від насильства, 0,83% респонденток - ветеранки, 0,28% – представниці меншин.

- Інвалідність. 65,65% респонденток не мають інвалідності та відповідно 34,35% мають офіційно встановлену інвалідність. Серед груп інвалідності переважає третя група інвалідності (49,19% респонденток) з тривалим перебуванням у статусі особи з інвалідністю (66,94% – понад 10 років).

- Сімейний стан. 65,10% жінок є заміжніми, 16,62% - розлучені, ще 10,53% - незаміжні. Невелика кількість респонденток перебуває у цивільному шлюбі (2,22%) або є вдовами (5,54%).

- Діти. Більшість респонденток (69,25%) мають неповнолітніх дітей віком до 18 років. Близько третини респонденток (30,75%) не мають дітей. 74,79% учасниць дослідження мають дітей з інвалідністю (як повнолітніх, так і неповнолітніх), причому 56,51% респонденток тривалий час перебувають у статусі матері дитини з інвалідністю – понад 5 років. Більшість матерів оцінюють стан своїх дітей з інвалідністю як дуже складний та такий, що вимагає постійної опіки (22,44% респонденток).

- Позиції на ринку праці та в навчанні. Значна частина жінок з інвалідністю та матерів дітей з інвалідністю не працюють та не навчаються (43,77%). Кожна третя жінка (35,18%) працює, а кожна п'ята респондентка (19,39%) одночасно і працює, і навчається. 4,43% респонденток наразі зосереджені тільки на навчанні.

- Психологічний стан. Хоча більшість респонденток (45,15%) оцінили свій психологічний стан як стабільний, кожна четверта жінка (24,93%) має незадовільний психологічний стан, 30,92% жінок оцінили свій психологічний стан як добрий та відмінний. Таким чином маємо ситуацію, що кожені дві жінки з трьох потребують психологічної підтримки.

Під час обговорень на фокус-групах жінки з інвалідністю зазначали, що вони потребують психологічної підтримки на постійній основі, але вона має надаватися

відповідним чином підготовленими фахівцями, які вміють працювати саме з людьми з інвалідністю та родинами дітей з інвалідністю.

Цитата учасниці фокус-групи –матері дитини з інвалідністю:

«...потрібно з самого початку ... надавати комплексну підтримку, щоб одразу, як в сім'ї з'явилась дитина з інвалідністю, з'явилася якась підтримка, де є і психолог, і батьки інших дітей, які вже пройшли цей шлях, і які вже багато знають, і щоб вони тоді взяли цю сім'ю "в свої обійми". Щоб мама зрозуміла, де їй отримати цю підтримку: як психологічну, так й іншу. Глибоке питання, яке не вирішується...».

- Соціальна ізоляція. Значна частина жінок (41,83%) не відчують соціальної ізоляції або оцінюють її рівень як низький. Кожна п'ята жінка (24,10%) повідомила про високий своєї соціальної ізоляції, зокрема, близько 4,43% респонденток відчують максимальний рівень соціальної ізоляції.
- Порушення прав осіб з інвалідністю. 66,20% респонденток вказують на наявність порушень своїх прав як особи з інвалідністю, матері дитини з інвалідністю, своїх дітей з інвалідністю. 17,17% осіб стикаються з постійними та системними порушеннями прав, що є індикатором серйозних і тривалих викликів в українському суспільстві.

БЛОК 2 «ОЗНАЙОМЛЕНІСТЬ ЖІНОК З ІНВАЛІДНІСТЮ ТА ЖІНОК-МАТЕРІВ ДІТЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ З ДІЯЛЬНІСТЮ ОРГАНІЗАЦІЙ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ»

На цьому етапі дослідження здійснено оцінку ознайомленості жінок з інвалідністю та жінок-матерів дітей з інвалідністю щодо діяльності ОГС. Одним і найважливіших питань анкети було запитання щодо участі респонденток у діяльності ОГС як членів та засновників. Ці ролі відображають свідомий вибір людини приєднатися до створення та діяльності конкретної організації.

Чи Ви є членкинею/засновницею ОГС (громадські організації, благодійні фонди тощо)?

Рис.2. Запитання «Чи Ви є членкинею/засновницею ОГС?», %
Серед усіх респонденток, n=361, одна відповідь

Третина респонденток (36,57%) вже є членкинями або засновницями

громадських організацій, що свідчить про їхню активну громадянську позицію та бажання брати участь у конкретних громадських ініціативах. Дві третини респонденток (61,77%) не є членкинями/засновницями ОГС (всі варіанти відповіді «Ні»). 13,30% респонденток не є членкинями/засновницями ОГС, однак, відвідують заходи таких організацій, отримують від них підтримку (8,31%) або є активістками /волонтерками ОГС (4,99%).

Аналіз рівня довіри до різних типів ОГС засвідчив, що жінки з інвалідністю та жінки-матері дітей з інвалідністю найбільше довіряють благодійним організаціям (73,13% респонденток), волонтерам та активістам (72,58%), громадським організаціям (67,31%). Дещо нижчою є довіра до творчих спілок (41,27%), наукових, освітніх об'єднань (40,17%), релігійних організацій (34,90%) та соціальних підприємств (32,96%).

Наскільки Ви довіряєте таким представникам громадянського суспільства? Відповідь «Довіряю».

Рис.3. Запитання «Наскільки Ви довіряєте таким представникам громадянського суспільства?», %

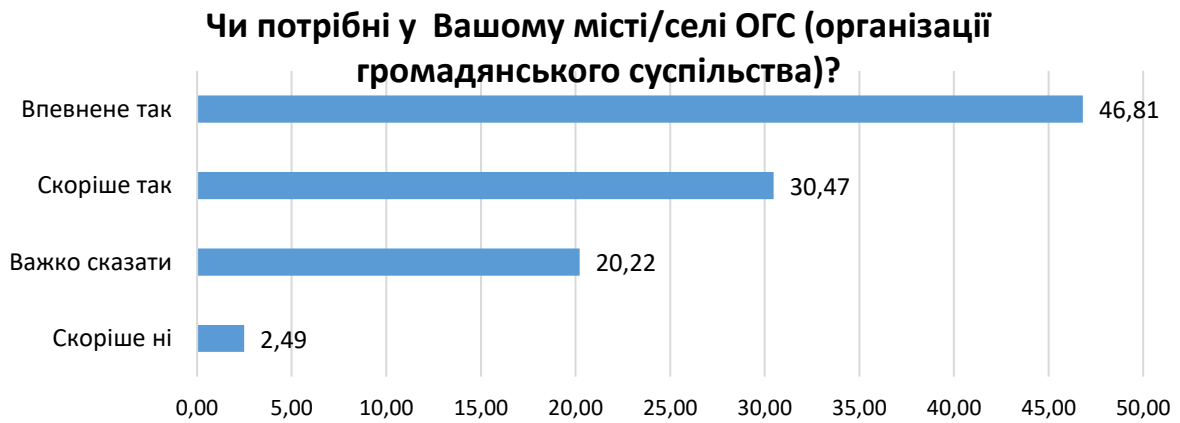
Серед усіх респонденток, n=361

Три типи ОГС, а саме: органи самоорганізації населення, професійні спілки та професійні асоціації викликали найбільші труднощі серед респонденток щодо оцінки довіри, що зумовило найбільшу частку відповідей «Важко сказати» саме для цих організацій. Вказане може бути пов'язано з обмеженими знаннями жінок про діяльність або відсутністю досвіду участі в таких організаціях.

Ставлення жінок до релігійних організацій є також неоднозначним, оскільки 34,90% респондентів довіряють їм, 22,71% не довіряють, а 42,38% було важко відповісти. Найнижчий рівень довіри до політичних партій – їм довіряють лише 3,05% респонденток, а 67,87% висловили недовіру.

Отже, досліджувані групи жінок більше довіряють некомерційним організаціям та фондам та конкретним громадським активістам, які працюють на соціальні цілі, ніж політичним організаціям та рухам.

Дослідження підкреслює високий рівень потреби в ОГС серед респонденток – потребу визнають 77,29% жінок. 46,81% опитаних жінок впевнені, що в їхньому місті/селі необхідні ОГС (відповідь «впевнене так»), ще 30,47% в цілому визнають важливість таких організацій для свого населеного пункту (відповідь «Скоріше так»).

*Рис.4. Запитання «Чи потрібні у Вашому місті/селі ОГС?», %
Серед усіх респонденток, n=361*

Кожна п'ята жінка сумнівається щодо потреби у ОГС (20,22%, відповідь «Важко сказати»). Незначна частка жінок (2,49%) схиляється до думки, що ОГС скоріше за все непотрібні в їх місті/селі. Однак жодна респондентка не обрала відповідь «Впевнене ні». Таким чином, серед досліджуваної групи жінок відсутні ті, хто категорично висловлюють позицію, що ОГС є непотрібними у їхньому регіоні.

В цілому жінки поінформовані про наявні в регіоні ініціативи ОГС (середньозважена оцінка за більшістю типів можливостей перевищує оцінку 3), проте є суттєві відмінності у поінформованості залежно від типу можливостей. Вищим є рівень поінформованості жінок про можливості для дітей (84,76% оцінок 3, 4 та 5), про можливості для дорослих з інвалідністю (81,1%), про діяльність ОГС в цілому (73,13%). Нижчою є обізнаність респонденток про ініціативи для жінок та дітей з інвалідністю: про можливості для дітей з інвалідністю поінформовані 64,27% жінок, про можливості для жінок – 45,71%.

Таблиця 1. Запитання «Наскільки Ви поінформовані про такі можливості ОГС у вашому регіоні?»

Оцінка за шкалою від 1 до 5, де 1 – зовсім не поінформовані, 5 – добре інформовані.

Показник	Оцінка					Разом	Середнє значення оцінки	Разом 3+4+5
	1	2	3	4	5			
Про діяльність ОГС в цілому	28	40	97	95	101	361		-
%	9,97	16,90	31,58	22,44	19,11	100	3,56	73,13
Можливості для дорослих з інвалідністю	71	58	85	69	78	361		-
%	7,76	11,08	26,87	26,32	27,98	100	3,07	81,16
Можливості для дітей з інвалідністю	138	58	74	42	49	361		-
%	19,67	16,07	23,55	19,11	21,61	100	2,46	64,27
Можливості для жінок	24	31	94	77	135	361		-
%	38,23	16,07	20,50	11,63	13,57	100	3,74	45,71
Можливості для дітей	33	40	93	77	118	361		-
%	6,65	8,59	26,04	21,33	37,40	100	3,57	84,76

Одне з питань анкети передбачало оцінку респондентками рівня розвитку громадянського суспільства на різних рівнях «населений пункт – регіон - Україна» за

шкалою від 1 до 5, де 1 – дуже низький, 5 – дуже високий. В цілому рівень його розвитку жінки оцінюють як невисокий – середня оцінка по всіх рівнях менше 3. Найвище жінки оцінили рівень розвитку громадянського суспільства у містах/селах, де проживають: 60,66% респонденток обрали на рівні свого населеного пункту оцінку 3 та вище, середній бал 2,63. Нижче було оцінено рівень розвитку громадянського суспільства на регіональному рівні (53,74% відповідей 3 та вище, середній бал 2,54). Ще нижче респондентки оцінили розвиток на рівні всієї країни - 48,48% оцінок 3 та вище, середній бал 2,46. Отже, на думку учасниць опитування, в їх населеному пункті громадянське суспільство на більш розвиненому рівні, ніж в їх області та в цілому по всій території країни.

Оцініть нинішній рівень розвитку громадянського суспільства? Оцініть за шкалою від 1 до 5, де 1 – дуже низький, 5 – дуже високий.

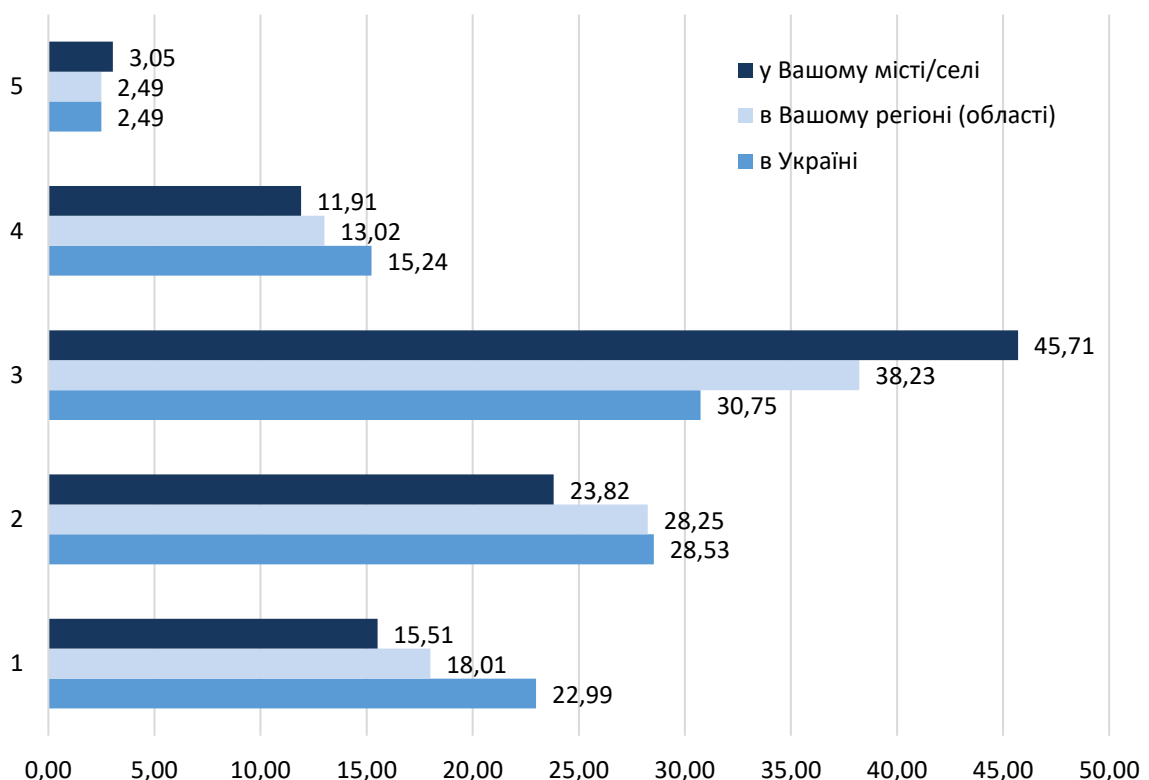

Рис.5. Запитання «Оцініть нинішній рівень розвитку громадянського суспільства?», %
Серед усіх респонденток, n=361

На думку більшості респонденток (48,20%), під час повномасштабної війни рівень розвитку громадянського суспільства в Україні зріс (відповіді «Впевнене так» та «Скоріше так»). 32,96% жінок не визначилися щодо відповіді («Важко сказати»). 17,72% респонденток вказують на відсутність розвитку громадянського суспільства (відповіді «Впевнене ні» та «Скоріше ні»).

Під час широкомасштабної війни рівень розвитку громадянського суспільства в Україні зріс?

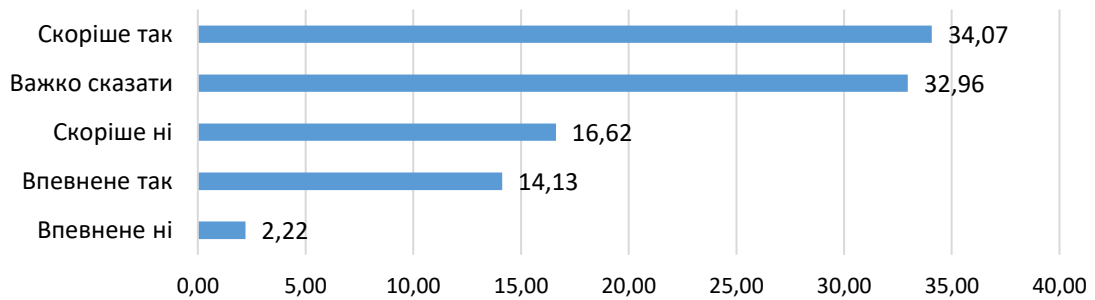

Рис.6. Запитання «Під час широкомасштабної війни рівень розвитку громадянського суспільства в Україні зріс?», %
Серед усіх респонденток, n=361

Результати опитування свідчать, що першочерговими завданнями ОГС, на думку респонденток, мають бути такі:

- представлення інтересів соціально вразливих груп, зокрема жінок з інвалідністю та жінок-матерів дітей з інвалідністю (80,89% респонденток віднесли це завдання до першочергових);
- реалізація соціальних і волонтерських проєктів (65,37%);
- просування інклюзії, гендерної рівності, демократичних цінностей (64,27%);
- навчання, просвітницька діяльність (63,16%);
- об'єднання людей зі спільними інтересами (61,50%);
- допомога постраждалим від війни (58,17%);
- юридична допомога (57,89%);
- безкоштовні консультації та інформування про можливості (57,89%);
- допомога військовим (53,19%);
- проведення різноманітних заходів (51,80%).

Як бачимо, діяльність ОГС у респонденток асоціюється переважно з допомогою вразливим групам населення та представленням їх інтересів та об'єднанням людей навколо спільних цілей.

На думку респонденток, відповідальність за розвиток громадянського суспільства в Україні більшою мірою мають нести самі громадяни (57,34%), меншою мірою держава/влада (21,22%), ОГС (21,05%) та в останню чергу - бізнес (0,28%). Отже, кожна друга респондентка займає активну позицію, визнаючи відповідальність кожного громадянина за розвиток громадянського суспільства в країні.

Як Ви вважаєте, хто основний відповідальний за розвиток громадянського суспільства в Україні?

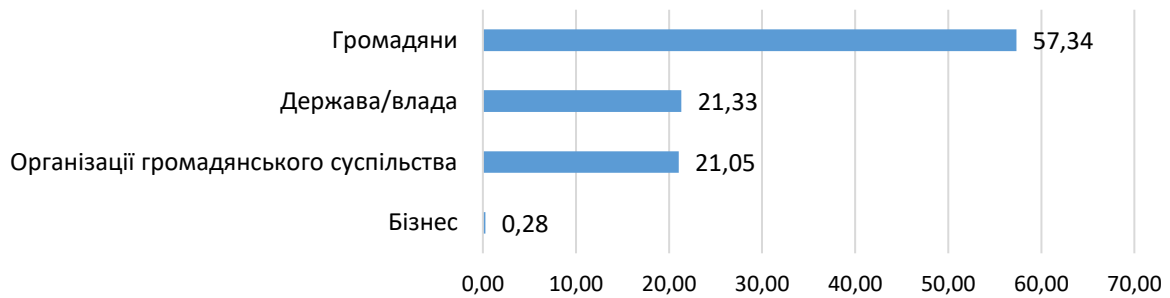

Рис.7. Запитання «Як Ви вважаєте, хто основний відповідальний за розвиток громадянського суспільства в Україні?», %
Серед усіх респонденток, n=361

БЛОК 3 «ПОТРЕБИ ТА ФОРМИ ПІДТРИМКИ ЖІНОК З ІНВАЛІДНІСТЮ ТА ЖІНОК - МАТЕРІВ ДІТЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ З БОКУ ОРГАНІЗАЦІЙ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА»

Наступним кроком є аналіз потреб та форм підтримки для жінок з інвалідністю та жінок-матерів дітей з інвалідністю від ОГС. 49,30% респонденток висловили переконання, що ефективність ініціатив ОГС в їх регіоні є низькою або дуже низькою. Третина респонденток (37,67%) оцінили ефективність діяльності ОГС як задовільну, і лише 13,02% р – високою або дуже високою.

Як Ви оцінюєте ефективність ініціатив, що зараз реалізуються ОГС у вашому регіоні? Оцініть за шкалою від 1 до 5, де 1 – дуже низька, 5 – дуже висока.

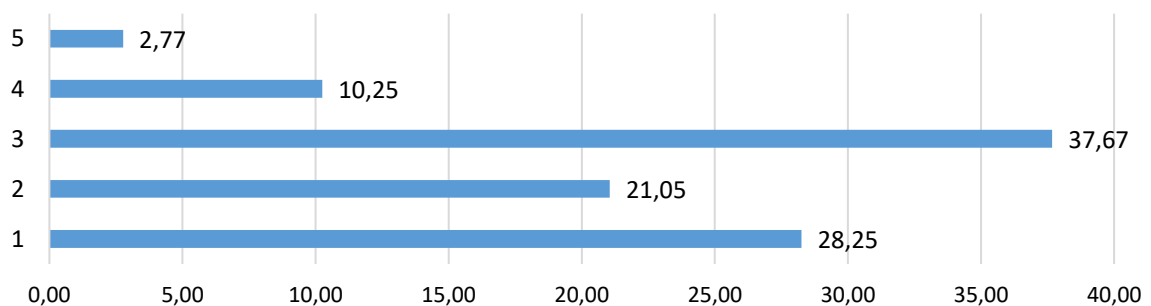

Рис.8. Запитання «Як Ви оцінюєте ефективність ініціатив, що зараз реалізуються ОГС у вашому регіоні?», %
Серед усіх респонденток, n=361.

Ефективність ОГС передбачає урахування потреб та інтересів осіб, яких ця організація представляє або в інтересах яких працює. Це двосторонній процес: важливо, щоб жінки з інвалідністю та матері дітей з інвалідністю давали зворотній зв'язок ОГС щодо відповідності їх діяльності специфічним потребам та запитам цих вразливих груп населення. Як виявилось, для більшості респонденток це складне завдання. 48,55% –

55,40% респонденток не змогли чітко визначити, чи враховують ініціативи ОГС їхнього регіону специфічні потреби різних груп людей, обравши відповідь «Важко сказати». 20,22% респонденток вважають, що наявні ініціативи ОГС ураховують специфічні потреби осіб з інвалідністю, 25,76% – потреби дітей з інвалідністю, 13,85% – жінок з інвалідністю, 18,84% – потреби матерів дітей з інвалідністю.

Чи ураховують наявні ініціативи ОГС специфічні потреби окремих груп людей?

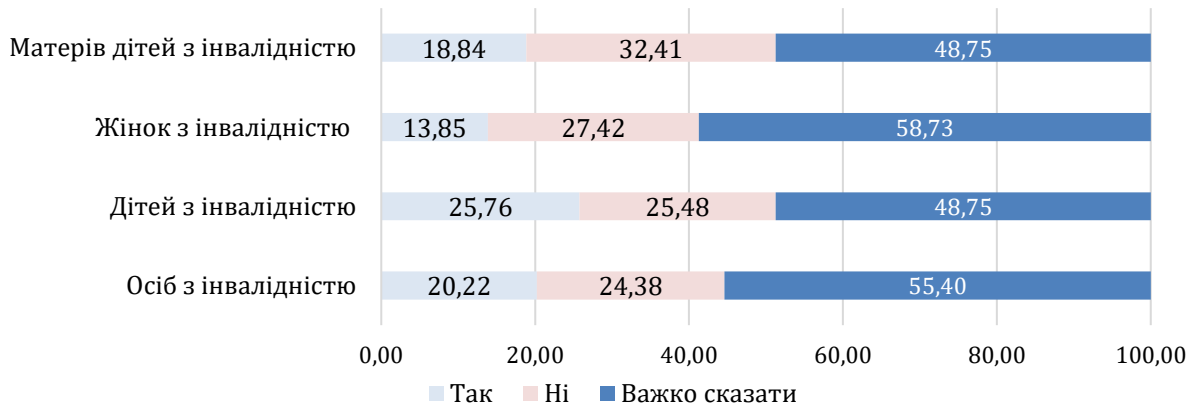

Рис.9. Запитання «Чи ураховують наявні ініціативи ОГС специфічні потреби окремих груп людей?»
Серед усіх респонденток, n=361.

Війна спричинила суттєве зростання потреб респонденток у різних формах підтримки з боку суспільства та одночасно зниження рівня доступу жінок до неї. До початку повномасштабної війни (24 лютого 2022 року) близько половини респонденток мали обмежений доступ (Показник «Доступно до війни» нижче 50%) до таких важливих можливостей: працевлаштування (49,86%), психологічна допомога (38,78%), відвідування ОГС (44,32%), участь у прийнятті рішень в громаді (36,29%), соціальні послуги (49,86%), необхідна підтримка та послуги для дітей (45,71%), фізична доступність будівель (32,96%) та власного житла (34,35%). Низькою була доступність критично важливих можливостей, що є базовими для життя людини: транспорту (56,79%), якісного харчування (64,54%), освіти (60,39%), товарів першої необхідності (61,77%), медичної допомоги, реабілітації (62,60%).

На початку вторгнення доступність всіх досліджуваних можливостей для жінок різко знизилась у два-три рази. Наприклад, доступність якісного харчування скоротилась у 3 рази, забезпечення товарами першої необхідності – у 5,08 рази, можливості заробляти на життя – у 2,91 рази, навчання та освіти – у 3,16 рази, фізична доступність житла – у 9,54 рази, фізична доступність будівель у регіоні – у 6,26 рази. Отже, повномасштабне вторгнення суттєво і негативно вплинуло на доступ жінок з інвалідністю та матерів дітей з інвалідністю до всіх видів ресурсів.

Відбулося й скорочення доступу до можливостей брати участь у громадській діяльності: можливість відвідувати ОГС знизилась у 2,32 рази, можливість брати участь у громадському житті в цілому – у 2,72 рази, реалізовувати власні ідеї та проекти – у 3,31 рази, участь у прийнятті рішень в громаді – у 3,85 рази.

Протягом 2022-2023 років доступ до всіх типів ресурсів поступово відновлювався, що є важливою позитивною тенденцією. Однак на момент проведення опитування (грудень 2023 року) доступ до всіх можливостей, окрім доступу до веб-сайтів та психологічної допомоги, залишається нижчим довоєнного рівня. Значною є частка

респонденток, для яких окремі можливості були недоступні завжди – як до війни, так і нині:

- кожній п'ятій жінці постійно недоступний транспорт (22,99%) та якісне харчування (19,11%);
- кожній четвертій жінці постійно недоступна участь у громадському житті (25,21%), соціальні послуги (26,32%), культурні заходи (24,38%);
- кожна третя жінка постійно не має доступу до ринку праці (32,13%), психологічної підтримки (30,75%), відвідування ОГС (33,24%), отримання послуг «для душі», можливостей реалізовувати власні проекти та ідеї (36,29%), отримання допомоги й підтримки для своїх дітей (32,41%), а також проживає в будівлі, яка є фізично недоступною для неї.

Таблиця 2. Запитання «Чи були та є для Вас доступні такі можливості у різні періоди: ДО повномасштабного вторгнення, НА ПОЧАТКУ широкомасштабного вторгнення та ЗАРАЗ»

Показник	Доступно до вторгнення		Доступно на початку вторгнення		Доступно на момент опитування		Недоступно завжди	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%	осіб	%
Транспорт	205	56,79	102	28,25	190	52,63	83	22,99
Робота	180	49,86	69	19,11	137	37,95	116	32,13
Якісне харчування	233	64,54	78	21,61	154	42,66	69	19,11
Забезпечення товарами першої необхідності	223	61,77	107	29,64	195	54,02	38	10,53
Комфортні побутові умови	214	59,28	56	15,51	144	39,89	72	19,94
Доступ до психологічної допомоги	140	38,78	67	18,56	170	47,09	111	30,75
Заробляти на життя	189	52,35	65	18,01	119	32,96	113	31,30
Відвідування культурних заходів	221	61,22	52	14,40	109	30,19	88	24,38
Відвідування медичних та соціальних закладів	228	63,16	106	29,36	196	54,29	44	12,19
Відвідування ОГС	160	44,32	69	19,11	130	36,01	120	33,24
Відвідування друзів/знайомих	225	62,33	82	22,71	157	43,49	66	18,28
Навчання, освіта	218	60,39	69	19,11	160	44,32	65	18,01
Сайти органів влади, організацій ОГС, проектів	197	54,57	101	27,98	205	56,79	57	15,79
Участь у громадському житті	185	51,25	68	18,84	155	42,94	91	25,21
Реалізація власних ідей та проектів	159	44,04	48	13,30	112	31,02	131	36,29
Ліки, медична допомога, реабілітація	226	62,60	86	23,82	171	47,37	47	13,02
Отримання послуг «для душі» (відпочинок, розваги, хобі, послуги краси тощо)	189	52,35	44	12,19	103	28,53	117	32,41
Участь у прийнятті рішень в громаді	131	36,29	34	9,42	93	25,76	175	48,48
Соціальні послуги	180	49,86	77	21,33	157	43,49	95	26,32
Підтримка та послуги для ваших дітей	165	45,71	70	19,39	128	35,46	117	32,41
Можливість побути на самоті	154	42,66	73	20,22	121	33,52	135	37,40
Фізична доступність будівель, які вам потрібно відвідувати	119	32,96	19	5,26	158	43,77	46	12,74
Фізична доступність будівлі, де проживаєте	124	34,35	13	3,60	198	54,85	115	31,86

Для третини жінок (31,02%) ОГС є повністю доступними. Майже 10% респонденток відзначили, що приміщення ОГС доступні, але вони не можуть дістатися до них, що може бути пов'язано з транспортними обмеженнями або віддаленістю. Близько 8,03% вказали, що приміщення ОГС недоступні для них.

Чи доступними та зручними для відвідування є ОГС у Вашому населеному пункті?

Рис.10. Запитання «Чи доступними та зручними для відвідування є ОГС у Вашому населеному пункті?»

Серед усіх респонденток, n=361.

Аналіз ступеня задоволеності жінок обсягом та якістю підтримки ОГС в умовах повномасштабної війни свідчить, що понад половина респонденток (42,38%) вважає, що отримана підтримка є на дуже низькому рівні (оцінки 1 і 2). Третина респондентів (32,41%) вважає, що отримана підтримка є задовільною (оцінка 3). 25,21% респонденток висловлюють позитивне ставлення до ситуації та оцінюють обсяг та якість послуг ОГС на максимальному рівні «5, відмінно» (25,21%).

Оцініть ступінь Вашої задоволеності обсягом та якістю наданої вам під час війни підтримки саме від ОГС?

Оцінка за шкалою від 1 до 5, де 1 – дуже погано, 5 – відмінно, задоволена.

Рис.11. Запитання «Оцініть ступінь Вашої задоволеності обсягом та якістю наданої вам під час війни підтримки саме від ОГС»

Серед усіх респонденток, n=361.

До повномасштабної війни найбільш поширеними проблемами жінок з інвалідністю та матерів дітей осіб з інвалідністю були:

- недостатній розмір соціальних виплат та допомоги від держави (з цією

проблемо стикалися 40,17% респонденток);

- непристосованість приміщень та навколишнього середовища до потреб людей з інвалідністю (28,25%);
- відсутність потрібних соціальних послуг (23,55%);
- відсутність потрібної інформації (21,61%);
- труднощі з отриманням планового лікування, реабілітації, медичних втручань, ліків (20,50%);
- немає на кого залишати дітей, щоб вирішувати справи (19,39%);
- дитина з інвалідністю потребує спеціальних форм підтримки, які немає змоги забезпечити самостійно (19,94%).

У перші місяці повномасштабного вторгнення стрімко та істотно зросла кількість жінок, які зіткнулися з різними видами проблем, причому таке зростання по більшості проблемних аспектів життя продовжується й нині. Найбільші негативні зміни були такими:

- у 8,42 раза зросла кількість жінок, які стикалися з загрозою життю та безпекою: до війни – 6,65% опитаних, у перші місяці війни – 55,96%;
- у 8,36 раза частіше жінки стикалися з відсутністю предметів першої необхідності (продукти харчування, ліки, засоби гігієни) – зростання показника з 3,88% до 32,41%;
- у 5,31 раза частіше жінки інформували про втрату/зниження доходів (8,86% до війни, 47,09% у перші місяці вторгнення);
- у 4,06 раза зросла частка жінок, що мають негативний психологічний стан (13,85% до війни, 56,23% у перші місяці вторгнення).

Зважаючи на те, що війна триває, зростає кількість жінок, які інформують про різні види проблем, з якими вони стикаються. Наприклад, кількість та частка жінок, які стикаються з втратою та зниженням доходів, за час повномасштабної війни зросла у 6 разів (з 8,86% респонденток до 53,19%). Частка жінок, які втратили власне житло або майно зросла у 4,43 раза (з 1,94% до 9,97%). Кількість респонденток, для яких недоступний захист під час повітряної тривоги та іншої небезпеки заросла у 4,89 раза (з 10,25% до 50,14%).

Цитата учасниці фокус-групи – жінки-матері дітей з інвалідністю:

«Як війна вплинула? Тут, мабуть, погодьтєся, що минулий рік і цей рік є різними. Якщо в 2022 році потреба була явно в рази більша, щоб хтось звернув увагу, щоб якась допомога, якась підтримка була, то в 2023 році ми, мабуть, все-таки адаптуємося до цих умов, якось уже пристосовуємося до обставин.»

Цитата учасниці фокус-групи – жінки-матері дітей з інвалідністю:

«У 2022-му році потік гуманітарної допомоги був значно більшим, ніж в 2023-му. В 2023-му і навіть вкінці 2022-го він майже зійшов нанівець. Це я бачу як по своїй громадській організації, так і по інших організаціях. Допомога значно знизилася.»

Цитата учасниці фокус-групи – жінки-матері дітей з інвалідністю:

«Як війна вплинула? Війна вплинула позитивно в плані зрушень, тому що з'явилося набагато більше роботи, ніж було до війни. До війни були всі такі розслаблені і сподівались, що хтось щось зробить. А коли прийшла війна, то зрозуміли, що потрібно

щось робити самим, оскільки схема «хтось» не дуже працює. З мрій: мрію зараз про адекватну організацію інклюзивного навчання та денний догляд, підтримання для проживання, майстерні і трудове залучення осіб з ментальною інвалідністю.»

Таблиця 3. Запитання «З якими проблемами Ви стикалися у різні періоди: ДО широкомасштабного вторгнення, НА ПОЧАТКУ широкомасштабного вторгнення та ЗАРАЗ?»

Показник	До вторгнення		На початку вторгнення		На момент опитування		Ніколи не було	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%	осіб	%
Загроза життю, небезпека	24	6,65	202	55,96	120	33,24	93	25,76
Відсутність житла	23	6,37	45	12,47	45	12,47	271	75,07
Втрата житла/майна внаслідок війни	7	1,94	31	8,59	36	9,97	301	83,38
Перебування в окупації	6	1,66	43	11,91	8	2,22	308	85,32
Соціальна ізоляція	41	11,36	101	27,98	77	21,33	197	54,57
Відсутність предметів першої необхідності (продукти харчування, ліки, засоби гігієни)	14	3,88	117	32,41	45	12,47	211	58,45
Втрата/зниження доходів	32	8,86	170	47,09	192	53,19	59	16,34
Негативний психологічний стан	50	13,85	203	56,23	202	55,96	39	10,80
Гендерна дискримінація	35	9,70	31	8,59	37	10,25	292	80,89
Відсутність людини, на яку можна залишати дітей, щоб вирішувати власні справи чи працювати	70	19,39	81	22,44	152	42,11	165	45,71
Моя дитина з інвалідністю потребує спеціальних форм підтримки, які не можу забезпечити самостійно	72	19,94	92	25,48	160	44,32	153	42,38
Негативне ставлення до мене/моїх близьких через інвалідність	64	17,73	48	13,30	65	18,01	256	70,91
Відсутність потрібної інформації	78	21,61	98	27,15	139	38,50	165	45,71
Відсутність потрібних соціальних послуг	85	23,55	121	33,52	167	46,26	124	34,35
Відсутність правової допомоги, проблеми з документами	64	17,73	91	25,21	123	34,07	182	50,42
Виключення з процесів планування та прийняття рішень в громаді	55	15,24	77	21,33	93	25,76	210	58,17
Труднощі з отриманням планового лікування, реабілітації, медичних втручань, ліків	74	20,50	121	33,52	179	49,58	113	31,30
Брак освітніх послуг	53	14,68	76	21,05	115	31,86	190	52,63
Психологічне, фізичне або інше насильство	38	10,53	47	13,02	36	9,97	270	74,79
Неприспосованість приміщень, навколишнього середовища до потреб людей з інвалідністю	102	28,25	119	32,96	164	45,43	150	41,55
Недостатній розмір соціальних виплат та допомоги від держави	145	40,17	142	39,34	257	71,19	63	17,45
Відсутність роботи, небажання роботодавців працевлаштовувати осіб з інвалідністю/ матерів, що мають дітей з інвалідністю	90	24,93	79	21,88	142	39,34	168	46,54
Потребу допомоги соціального працівника/волонтера вдома	41	11,36	43	11,91	91	25,21	251	69,53
Не маю можливості вийти з дому через недоступність інфраструктури	35	9,70	39	10,80	61	16,90	274	75,90

Показник	До вторгнення		На початку вторгнення		На момент опитування		Ніколи не було	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%	осіб	%
Брак спілкування за інтересами та дозвілля	61	16,90	78	21,61	137	37,95	187	51,80
Недоступні транспортні послуги	45	12,47	72	19,94	97	26,87	214	59,28
Недоступний захист під час повітряної тривоги, іншої небезпеки	37	10,25	111	30,75	181	50,14	136	37,67
Проблеми щодо документів пов'язаних з інвалідністю, медициною, переміщенням	56	15,51	69	19,11	118	32,69	196	54,29
Потрібна допомога у розшуку рідних та близьких	6	1,66	12	3,32	22	6,09	328	90,86

На момент опитування жінки з інвалідністю та жінки-матері дітей з інвалідністю знаходилися у складній ситуації:

- кожна п'ята жінка знаходиться у соціальній ізоляції (21,33%);
- кожній четверта жінка виключена з процесів планування та прийняття рішень в громаді (27,76%), потребує допомоги соціального працівника/волонтера вдома (25,21%); стикається з недоступністю транспортних послуг (26,87%);
- кожна третя жінка відчуває загрозу життю, безпеку (33,24%), брак спілкування за інтересами та дозвілля (37,95%), дефіцит інформації (38,50%), не отримує потрібну правову допомогу (34,07%), брак освітніх послуг (31,86%), стикається з проблемами у працевлаштуванні через небажання роботодавців працевлаштувати осіб з інвалідністю/ матерів, що мають дітей з інвалідністю (39,34%);
- кожна друга жінка стикається з проблемою зниження або втрати доходів (53,19%), має складний психологічний стан (55,96%); не має на кого залишати дітей, щоб вирішувати справи, працювати (42,11%), доглядає за дитиною з інвалідністю, яка потребує спеціальних форм підтримки, які матір не може їй забезпечити (44,32%), не отримує потрібних соціальних послуг (42,26%), має труднощі з отриманням планового лікування, реабілітації, медичних втручань, ліків (49,58%), стикається з непристосованістю приміщень та навколишнього середовища до потреб людей з інвалідністю (45,43); з недоступністю захисту під час повітряної тривоги чи іншої небезпеки для життя (50,14%);
- 71,19% жінок вважають що отримують недостатній розмір соціальних виплат та допомоги від держави.

До широкомасштабної війни найбільш поширеними формами підтримки, які отримували родини жінок з інвалідністю та жінки-матері дітей з інвалідністю, були такі: медична допомога та реабілітація (42,94%), можливість відвідувати культурні заходи (40,72%), навчання, освіта (41,83%), грошова допомога (31,02%), якісний відпочинок та піклування про себе (19,39%), матеріальна допомога (16,90%), психологічна підтримка (16,62%).

У перші місяці повномасштабного вторгнення зростає частка жінок, які отримували грошову та матеріальну допомогу. Що стосується інших видів допомоги, то у перші місяці війни частка респонденток, які отримували різні форми підтримки, суттєво скоротилася. Деякі види допомоги, незважаючи на скорочення підтримки на початку війни, поступово вдалося відновити до довоєнного рівня й навіть наростити. Так, частка респондентів, які отримували матеріальну допомогу, зростає від довоєнного рівня 16,90% до 39,06% на дату опитування; правову підтримку – з 15,24% до 18,01%, психологічну підтримку – з 16,62% до 26,04%, послуги фізичного супроводу – з 4,99% до 8,59%.

Таблиця 4. Запитання «Які з наведених форм допомоги Ви/Ваша родина отримували у різні періоди: ДО широкомасштабного вторгнення, НА ПОЧАТКУ широкомасштабного вторгнення та ЗАРАЗ?»

Показник	До вторгнення		На початку вторгнення		На момент опитування		Не отримували ніколи	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%	осіб	%
Грошова допомога	112	31,02	172	47,65	115	31,86	77	21,33
Догляд вдома	16	4,43	7	1,94	10	2,77	335	92,80
Допомога з транспортуванням	30	8,31	13	3,60	30	8,31	308	85,32
Допомога по догляду за дітьми/з організації їх дозвілля, можливість залишити дитину на певний час	31	8,59	7	1,94	23	6,37	315	87,26
Спеціальні форми підтримки для дитини з інвалідністю	46	12,74	21	5,82	47	13,02	268	74,24
Допомога з пошуком житла	7	1,94	6	1,66	6	1,66	343	95,01
Допомога у працевлаштуванні	16	4,43	6	1,66	9	2,49	332	91,97
Матеріальна допомога	61	16,90	170	47,09	141	39,06	89	24,65
Медична допомога та реабілітація	155	42,94	79	21,88	137	37,95	106	29,36
Можливість відвідувати культурні заходи	147	40,72	40	11,08	121	33,52	132	36,57
Навчання, освіта	151	41,83	58	16,07	131	36,29	125	34,63
Правова допомога, представництво та захист інтересів	55	15,24	26	7,20	65	18,01	247	68,42
Психологічна підтримка	60	16,62	50	13,85	94	26,04	217	60,11
Фізичний супровід	18	4,99	11	3,05	31	8,59	309	85,60
Якісний відпочинок, піклування про себе	70	19,39	20	5,54	35	9,70	255	70,64

Важливим питанням анкети було запитання, яких форм допомоги жінки потребують зараз, але не можуть її отримати/отримують недостатньо. Виявилось, що найбільш затребуваними для досліджуваних груп жінок є такі форми підтримки, яких жінки не отримують або отримують недостатньо: медична допомога та реабілітація (56,51%), грошова допомога (47,65%), організація дозвілля дітей (39,06%), матеріальна допомога (продукти харчування, предмети першої необхідності, ліки – 38,50%), психологічна підтримка (38,50%), можливість залишити дитину на певний час (34,07%).

Цитата учасниці фокус-групи – жінки-матері дітей з інвалідністю:

«Є велика кількість людей, які справді потребують психологічної підтримки. Як почалася війна, і це досить видно особливо для жінок, які виховують дітей з інвалідністю, чи є самі з інвалідністю. На них лягла велика відповідальність, і психологічно вони абсолютно не справляються! Є колосальний запит на групи підтримки, самопідтримки та консультації. Так само в мене зросла потреба у психологічній допомозі, тому що в мене так само погіршився стан і плюс я виховую дитину з інвалідністю...»

Цитата учасниці фокус-групи – жінки з інвалідністю:

«Так, в мене посилилася потреба в підтримці. До війни я її так гостро не відчувала, в принципі я собі давала раду самостійно. Але від початку війни за сімейними обставинами (в мене чоловік мобілізований, брат воює), я залишилася наодинці зі

своїми дітьми та зі своїми проблемами, які я маю вирішувати самостійно. В першу чергу, брак психологічної підтримки для мене та моїх дітей.»

Якої підтримки з боку ОГС Ви потребуєте зараз, але не можете її отримати/отримуєте недостатньо?

Виберіть усе, що підходить.

Рис.12. Запитання «Якої підтримки з боку ОГС Ви потребуєте зараз, але не можете її отримати/отримуєте недостатньо?»

Серед усіх респонденток, n=361, кількість відповідей не обмежена

Звернемо увагу на високу затребуваність серед жінок допомоги якісний відпочинок та піклування про себе (54,85%) та можливість відвідувати культурні заходи (27,70%). Під час проведення фокус-груп, всі учасниці, як жінки з інвалідністю, так і жінки-матері дітей з інвалідністю, наголошували на важливості мати час для відпочинку, культурних заходів.

Цитата учасниці фокус-групи – жінки з інвалідністю:

«...дуже складно з роботою, тому що ніхто не враховує потреби, ... вже ніхто не каже за якісь інклюзивні міста ... Дуже не вистачає інклюзії, навіть коли мова йде про простий візит до салону краси: я просто не можу туди зайти через недоступність. Або ж про відвідування кінотеатру з друзями. Я проживаю у великому місті, і у нас лише один кінотеатр, доступний для відвідування. ...».

Цитата учасниці фокус-групи – матері дитини з інвалідністю:

«.. у нас ... є такий проект «Красиві-особливі», я не думала, що на нього буде великий попит. Це коли маму роблять красивою. Жінки-мами інколи казали: «Я 10 років не була у перукаря. Розумієте? Я 10 років не відчувала оцього відчуття, тому що у мене є дитина з інвалідністю.».

Цитата учасниці фокус-групи – матері дитини з інвалідністю:

«Недостатньо приділяється реалізації людини: мами не можуть проживати життя за своїх дітей, у них має бути власне життя, власна самореалізація. Це один із таких ключових стовпів, коли людина є щаслива, коли вона прийнята соціумом, коли вона має любов, сім'ю, і коли вона самореалізована. І от цьому треба дуже допомагати, тому що ти, коли 24x7 з дитиною, ти наче, як тобі здається, що ти мама, там ще щось, але це не твоє життя. ...»

Таблиця 5. Запитання «Якої підтримки з боку ОГС ви потребуєте зараз, але не можете її отримати/отримуєте недостатньо?»

Показник	Усього		У тому числі:			
			Жінки з інвалідністю		Матері дітей з інвалідністю	
	к-сть	%	к-сть	%	к-сть	%
Інше	1	0,28	27	21,77	73	30,80
Важко відповісти	23	6,37	55	44,35	117	49,37
Не потребую жодної допомоги	27	7,48	20	16,13	29	12,24
Догляд вдома	44	12,19	12	9,68	129	54,43
Фізичний супровід	45	12,47	19	15,32	33	13,92
Допомога з транспортуванням / доїздом у безпечне місце	49	13,57	31	25,00	46	19,41
Допомога з житлом	52	14,40	18	14,52	36	15,19
Допомога у започаткуванні/розвитку соціального підприємництва	54	14,96	40	32,26	99	41,77
Підтримки у вирішенні проблем моєї родини	54	14,96	65	52,42	139	58,65
Допомога у працевлаштуванні	77	21,33	11	8,87	112	47,26
Правова допомога, представництво й захист інтересів	80	22,16	27	21,77	54	22,78
Навчання, освіта	81	22,44	18	14,52	36	15,19
Можливість відвідувати культурні заходи	100	27,70	9	7,26	115	48,52
Можливість залишити дитину на певний час (денний догляд, спеціальні заклади відпочинку тощо)	123	34,07	31	25,00	49	20,68
Допомога для моєї дитини/дітей	124	34,35	39	31,45	100	42,19
Матеріальна допомога (продукти харчування, предмети першої необхідності, ліки)	139	38,50	11	8,87	34	14,35
Психологічна підтримка	139	38,50	9	7,26	35	14,77
Організація дозвілля дітей	141	39,06	63	50,81	135	56,96
Грошова допомога	172	47,65	12	9,68	15	6,33
Якісний відпочинок та піклування про себе	198	54,85	0	0,00	1	0,42
Медична допомога та реабілітація	204	56,51	10	8,06	13	5,49
Всього респонденток.	361	100,00	124	100,00	237	100,00

Половина респонденток (48,75%) зазначає, що їхні потреби у підтримці з боку ОГС зросли під час широкомасштабної війни. Відзначимо, що лише дуже мала частка респондентів (2,49%) відчула скорочення потреб у підтримці.

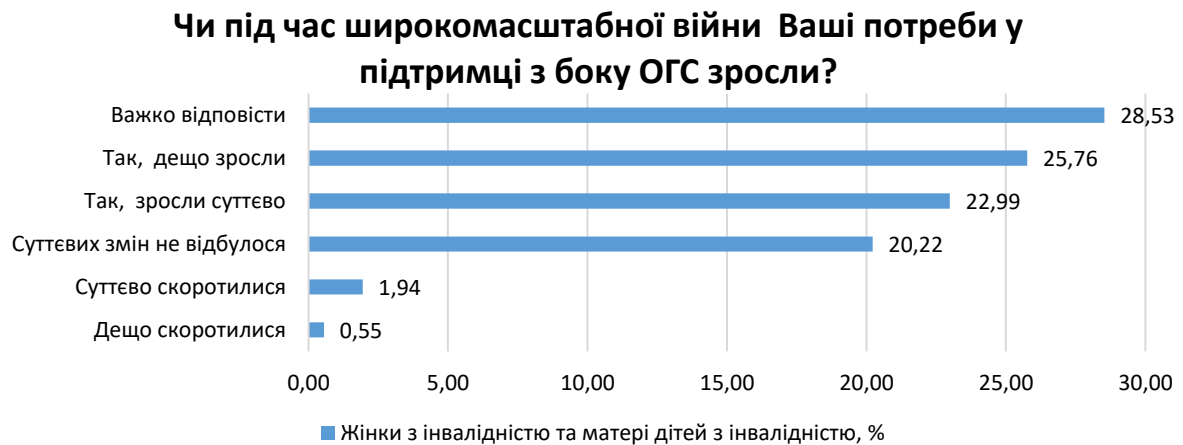

Рис.13. Запитання « Чи під час широкомасштабної війни Ваші потреби у підтримці з боку ОГС зросли?»
Серед усіх респонденток, n=361

Більшість жінок (63,71%) за період повномасштабної війни отримували допомогу від волонтерських, громадських та благодійних організацій, 48,48% респонденток – від закордонних фондів, установ, підприємств, 37,95% – від релігійних організацій, 34,35% - від родичів, знайомих та друзів.

Рис.14. Запитання «Допомогу від кого ви отримували під час широкомасштабної війни (з 24 лютого 2022 року) ?»
Серед усіх респонденток, n=361 кількість відповідей не обмежена

БЛОК 4 «ФОРМАТИ ЗАЛУЧЕНОСТІ ЖІНОК З ІНВАЛІДНІСТЮ ТА ЖІНОК-МАТЕРІВ ДІТЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ ДО ДІЯЛЬНОСТІ ІСНУЮЧИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА»

38,50% респонденток є членами громадських організацій. Деякі жінки підтримують благодійні організації (9,42%), релігійні об'єднання (3,88%), або беруть участь у волонтерській діяльності як ініціативна група, не створюючи окремої організації (6,09%). 46,26% не є членами жодного громадського об'єднання.

Рис.15. Запитання « Членом /активістом яких ОГС Ви є?»
Серед усіх респонденток, n=361, кількість відповідей не обмежена

Беручи участь в ініціативах ОГС, респондентки активно надавали благодійну грошову або матеріальну допомогу, як до початку широкомасштабної війни, так і після (42,38%).

Чи надавали ви благодійну грошову або матеріальну допомогу (наприклад, одяг чи їжу) людям чи громадським організаціям?

Рис.16. Запитання «Чи надавали ви благодійну грошову або матеріальну допомогу людям чи громадським організаціям?»
Серед усіх респонденток, n=361

Кожна друга жінка (53,19% респонденток) займається волонтерською діяльністю, у тому числі 32,41% робили це до і після початку широкомасштабної війни, 20,78% стали волонтерками з початком широкомасштабної війни.

Чи займались Ви волонтерською діяльністю (безоплатне виконання роботи чи надання послуги, проведення збору коштів)?

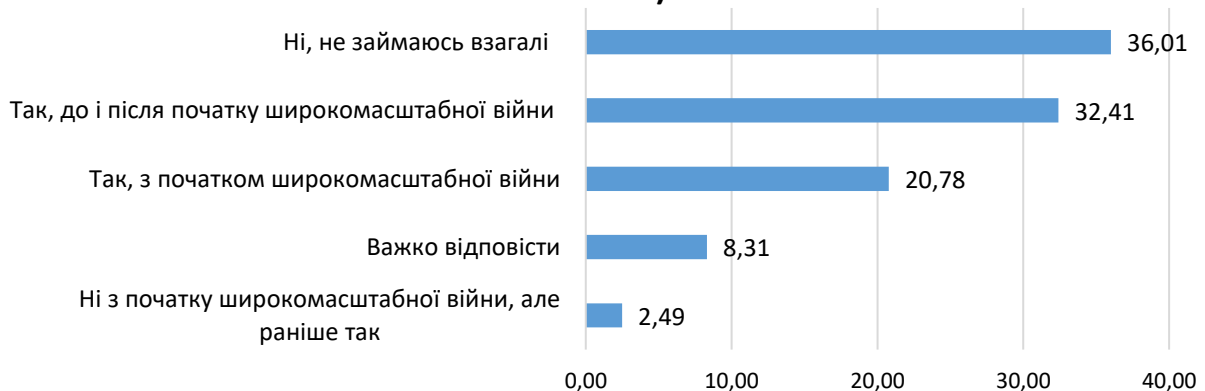

Рис.17. Запитання «Чи займались Ви волонтерською діяльністю?»
Серед усіх респонденток, n=361

Більшість жінок вказали, що вони займались різними формами громадської діяльності: 64,82% безкоштовно надавали допомогу іншим людям, 59,28% вносили пожертви на благодійні справи, 40,17% організували різноманітні заходи та події, 34,35% надавали фізичну волонтерську допомогу, 34,07% ініціювали або підписували петиції, 27,98% займались інформаційним волонтерством, 25,21% брали участь у засіданнях громадських рад.

Чи займалися Ви коли-небудь такими видами громадської діяльності? Оберіть усе, що підходить.

Рис.18. Запитання «Чи займалися Ви коли-небудь такими видами громадської діяльності?»

Серед усіх респонденток, n=361, кількість відповідей не обмежена

БЛОК 5 «ФАКТОРИ, ЯКІ СПРИЯЮТЬ ФОРМУВАННЮ АКТИВНОЇ ГРОМАДСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ ЖІНОК З ІНВАЛІДНІСТЮ ТА ЖІНОК-МАТЕРІВ ДІТЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ»

Анкета містила питання до респонденток, які вже займаються громадською діяльністю, щодо мотивів, які їх спонукали приєднатися до ініціатив ОГС. Ті респондентки, які на момент опитування не займалися громадською діяльністю, обирали відповідь «не беру участь у громадській діяльності» (39,34%).

Що спонукало Вас розпочати громадську діяльність?

Рис.19. Запитання «Що спонукало Вас розпочати громадську діяльність?» Серед усіх респонденток, n=361, кількість відповідей не обмежена

Серед основних факторів, які сприяють формуванню активної громадської позиції жінок та спонукають жінок з інвалідністю та жінок-матерів дітей з інвалідністю розпочати громадську діяльність такі:

- бажання принести користь суспільству, громаді (мотив обрали 31,30% респонденток),

- можливість здобути корисні навички, новий досвід (23,27%),
- можливість знайомитися та спілкуватися з цікавими людьми (22,16%),
- громадська діяльність відповідає моїй життєвій позиції (21,05%),
- можливість реалізувати власні ідеї та проекти (20,22%),
- бажання поліпшити своє життя та родини (19,67%),
- причетність до спільної справи (19,11%).

Маємо суттєві відмінності у мотивації серед двох груп жінок. У групі «Матері дітей з інвалідністю» найважливішими факторами мотивації є причини допомагати своїй родині та людям. Три основні причини розпочати громадську діяльність: бажання принести користь суспільству, громаді, бажання поліпшити своє життя та життя родини, бажання допомогти конкретним людям. У групі «Жінки з інвалідністю» основні мотиви жінок брати участь у громадській діяльності зосереджені на бажанні принести користь суспільству таможливостях розвитку й самореалізації жінки. Три основні причини розпочати громадську діяльність: бажання принести користь суспільству, громаді; можливість знайомитися та спілкуватися з цікавими людьми; можливість здобути корисні навички, новий досвід.

Для ефективної мотивації та залучення жінок до громадської діяльності, організації громадянського суспільства мають уважно аналізувати потреби своєї цільової аудиторії та обирати найбільш ефективні канали комунікації.

Якщо ОГС та її представники будуть з Вами контактувати, який спосіб взаємодії Вам зручний?

Рис.20. Запитання «Якщо ОГС та її представники будуть з Вами контактувати, який спосіб взаємодії Вам зручний?»

Серед усіх респонденток, n=361, кількість відповідей не обмежена

Жінки з інвалідністю та жінки-матері дітей з інвалідністю надають перевагу, щоб представники ОГС контактували з ними через такі канали/інструменти: особисті

повідомлення у месенджерах (65,10% респонденток), публікації у соціальних мережах (48,20%), електронна пошта (44,04%), телефонні дзвінки (40,44%), розміщення інформації через організації, де бувають особи з інвалідністю (20,22%), відеозв'язок (19,39%), публікації на офіційних сайтах/медіаресурсах місцевої влади (19,39%). Паперові роздаткові матеріали, радіо та телебачення, відвідування вдома, паперові газети та журнали, фізичні дошки оголошень вже не є зручними та актуальними каналами комунікації.

Серед умов за яких жінки особисто готові взяти участь у роботі ОГС можна виділити 5 основних:

- якщо організація допомагає багатьом людям з інвалідністю та їх родинам (49,31%),
- діяльність організації відповідає переконанням жінки (37,40%),
- організацію очолює людина, якій жінка довіряє (30,75%),
- є тепла, дружня атмосфера в команді (30,75%),
- організація працює на благо України (28,81%).

За яких умов Ви особисто готові взяти участь у роботі ОГС?

Рис.21. Запитання «За яких умов Ви особисто готові взяти участь у роботі ОГС? (зазначте не більше 3 головних умов)? Якщо...?»
Серед усіх респонденток, n=361, не більше 3 відповідей

Найбільш ефективно залучити жінок з інвалідністю та матерів дітей з інвалідністю до громадської діяльності можна через такі типи заходів:

- активне інформування ОГС про свою діяльність в інтернеті (підтримали 47,65% респонденток);
- безкоштовне навчання з напрямків громадської діяльності (44,60%);
- прозора діяльність та регулярна звітність ОГС (43,77%);
- інформування через організації, де бувають жінки з інвалідністю /матері дітей з інвалідністю (39,89%);
- можливість залишити дітей під доглядом на час волонтерства (37,12%);

- виховання культури активізму з дитинства (заходи у навчальних закладах) (37,90%);
- публічні заходи ОГС для презентації діяльності (34,63%);
- створення єдиного регіонального онлайн ресурсу про можливості (33,52%).

Які з цих заходів, на Вашу думку, можуть ефективно залучити жінок з інвалідністю та матерів дітей з інвалідністю до громадської діяльності

Рис.22. Запитання «Які з цих заходів, на Вашу думку, можуть ефективно залучити жінок з інвалідністю та жінок-матерів дітей з інвалідністю до громадської діяльності?»

Серед усіх респонденток, n=361, кількість відповідей не обмежена

Для матерів дітей з інвалідністю критично важливою та необхідною умовою участі в ініціативах ОГС є можливість залишити дітей під доглядом на час волонтерства (48,52% респондентів обрали цю відповідь серед матерів з інвалідністю порівняно з 15,32% для жінок з інвалідністю). Також для матерів дітей з інвалідністю зручно контактувати з ОГС через соціальні організації, де бувають жінки з інвалідністю/жінки-матері дітей з інвалідністю (це важливо для 46,8% матерів та 26,21% жінок з інвалідністю).

Жінки з інвалідністю вважають ефективними такі заходи з боку ОГС як публічні заходи для презентації діяльності (37,10% респонденток), прозора діяльність та регулярна звітність ОГС (46,77%) та наставництво для початківців (34,68%).

БЛОК 6 «ОБМЕЖУЮЧІ ФАКТОРИ, ЩО ЗАВАЖАЮТЬ ЖІНКАМ З ІНВАЛІДНІСТЮ ТА ЖІНКАМ-МАТЕРЯМ ДІТЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ БРАТИ УЧАСТЬ В ІНІЦІАТИВАХ ОРГАНІЗАЦІЙ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА»

На думку тих респонденток, які не беруть участь у діяльності ОГС, рейтинг факторів у відповідь на запитання «Якщо ви не берете участі у діяльності громадських організацій, то чому?» виглядає так:

- жінки не мають з ким залишити дитину/дітей (27,15%);
- немає вільного часу для громадської діяльності (21,05%);
- відсутність досвіду та знань (20,78%);
- ніхто не пропонував брати участь в ОГС (20,50%);
- відсутність знань, як це зробити (16,34%);
- перевтома на роботі/навчанні/вдома, відсутність сил (11,63%);
- сімейні обставини (10,25%).

Перший обмежуючий фактор – ситуація, коли жінки не мають з ким залишити дитину/дітей, потребує зусиль усього громадянського суспільства та держави для її комплексного вирішення, хоча окремі ініціативи можна реалізувати вже зараз. Такі бар'єри, як відсутність досвіду та знань, відсутність пропозицій взяти участь в ОГС, можуть бути подолані через освітньо-просвітницьку діяльність та ефективну комунікаційну стратегію ОГС.

Для жінок з інвалідністю більш актуальними є бар'єри, пов'язані з невпевненістю у собі, зневірою у своїх силах та загальною недовірою до зовнішнього світу, зокрема й ОГС. Так, саме у групі «Жінки з інвалідністю» спостерігаємо вищий відсоток відповідей: «моя участь нічого не змінить», «моя підтримка/ідеї нікому не потрібні», «випадки шахрайства у ОГС, недовіра до них», «не довіряю ОГС, які є в моєму населеному пункті».

Якщо Ви не берете участі у діяльності громадських організацій, то чому?

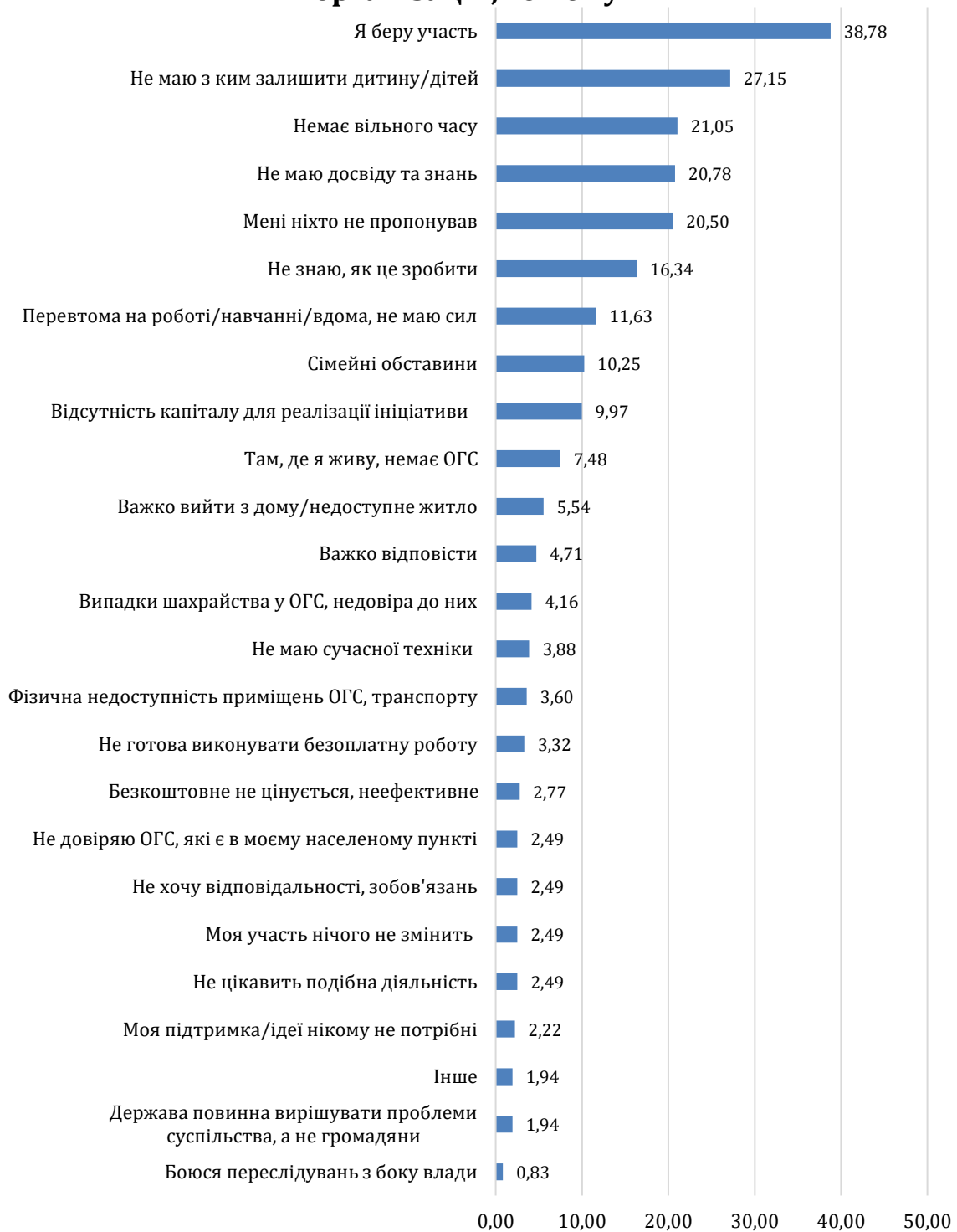

Рис.23. Запитання «Якщо Ви не берете участі у діяльності громадських організацій, то чому?»

Серед усіх респонденток, n=361, кількість відповідей не обмежена

Бар'єри жінок-матерів дітей з інвалідністю можна об'єднати у дві групи. Перша група пов'язана з постійним перебуванням жінок біля дитини з інвалідністю та відсутністю у матері можливості залишити дитину на іншу особу, щоб вивільнити час для роботи, навчання, участі в ініціативах ОГС. До цієї групи бар'єрів відносимо відповіді «не маю з ким залишити дитину/дітей», «немає вільного часу», «сімейні обставини».

Друга група обмежуючих факторів пов'язана з низькою поінформованістю про діяльність ОГС в цілому та в населеному пункті, нестача знань та навичок для громадського активізму. Сюди відносимо такі відповіді респонденток: «не знаю, як це зробити», «мені ніхто не пропонував»; «не маю досвіду та знань», «там, де я живу, немає ОГС».

Розглянемо відповіді респонденток на питання: «Якщо ви берете участь у громадській діяльності, що вам заважає, обмежує?». Респонденти, які не беруть участь у громадській діяльності, обирали відповідь «Не беру участь».

Основними факторами, що заважають жінкам ефективно продовжувати громадську діяльність є:

- догляд за дитиною з інвалідністю/дітьми, дуже складно поєднувати (відповідь обрала 24,38% респонденток);
- потреба у відпочинку, оздоровлення (18,28%);
- емоційне вигорання (17,73%);
- відсутність капіталу для реалізації ініціатив (17,45%);
- втома внаслідок поєднання роботи/навчання та громадської діяльності (16,90%);
- відсутність людини, з якою можна залишити дитину/дітей, щоб брати участь у заходах поза домом (11,91%).

Як впливає з даних цього опитування, жінки, досвідчені у громадській діяльності, стикаються з дещо іншим комплексом викликів, ніж ті, які не зайняті в громадському секторі. Більшість факторів, що обмежують участь громадських активісток в ініціативах громадянського суспільства, пов'язані з високим фізичним та психічним навантаженням жінок, емоційним вигоранням та виснаженням, а також потребою у відпочинку.

Якщо Ви берете участь у громадській діяльності, що Вам заважає, обмежує?

Рис.24. Запитання «Якщо Ви берете участь у громадській діяльності, що Вам заважає, обмежує?»

Серед усіх респонденток, n=361, кількість відповідей не обмежена

БЛОК 7 «САМООЦІНКА ЗАЛУЧЕНОСТІ ЖІНОК З ІНВАЛІДНІСТЮ ТА ЖІНОК-МАТЕРІВ ДІТЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ ДО ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА»

Під час проходження онлайн-опитування, жінки оцінили свій рівень залученості до ініціатив громадянського суспільства з використанням п'ятибальної шкали. Була розроблена комплексна оцінка рівня залученості жінок до ініціатив громадянського суспільства, що включає за 12 критеріїв. Для оцінки громадської активності досліджуваної групи жінок ми використовували середні оцінки (середній бал за кожним критерієм по досліджуваній групі жінок) та аналіз питомої ваги відповідей респондентів, які обрали оцінки 3, 4 та 5 балів.

Таблиця 6. «Оцініть рівень Вашої залученості до ініціатив громадянського суспільства за такими критеріями»

Шкала від 1 до 5, де 1 – дуже низький рівень, не берете участь, 5 – високий рівень залученості.

Показник	Оцінка					Всього	Середній бал	Разом 3+4+5
	1	2	3	4	5			
1. Участь у діяльності організацій громадянського суспільства (як керівниця, засновниця, волонтерка, працівниця, активістка, членкиня організації тощо)	176	32	41	47	65	361		-
%	48,75	8,86	11,36	13,02	18,01	100,00	2,43	42,38
2. Здатність впливати на життя громади (на громадську думку, прийняття рішень в громаді, на діяльність ОГС, яку ви представляєте)	165	55	63	55	23	361	2,21	-
%	45,71	15,24	17,45	15,24	6,37	100,00		39,06
3. Спроможність налагоджувати ефективні партнерства ОГС для спільних дій	154	59	70	45	33	361	2,29	-
%	42,66	16,34	19,39	12,47	9,14	100,00		41,00
4. Готовність об'єднуватися з іншими громадянами для захисту своїх прав та інтересів, спільних дій	95	48	74	75	69	361	2,93	-
%	26,32	13,30	20,50	20,78	19,11	100,00		60,39
5. Готовність через громадську діяльність сприяти розвитку інклюзії в Україні	86	46	65	67	97	361		-
%	23,82	12,74	18,01	18,56	26,87	100,00	3,12	63,43
6. Здатність бути лідеркою, організувати людей	114	49	68	71	59	361		-
%	31,58	13,57	18,84	19,67	16,34	100,00	2,76	54,85
7. Ініціювання/участь у розробці проектів для реалізації ініціатив громадянського суспільства	119	50	76	65	51	361		-
%	32,96	13,85	21,05	18,01	14,13	100,00	2,66	53,19

Показник	Оцінка					Всього	Середній бал	Разом 3+4+5
	1	2	3	4	5			
8. Готовність через громадську діяльність сприяти відбудові України та допомозі постраждалим	90	62	78	77	54	361	2,21	-
%	24,93	17,17	21,61	21,33	14,96	100,00		57,89
9. Обізнаність щодо прав, нормативної бази та можливостей для людей з інвалідністю, жінок, дітей з інвалідністю	100	58	91	73	39	361	2,70	-
%	27,70	16,07	25,21	20,22	10,80	100,00		56,23
10. Поінформованість щодо ОГС у вашому місті/селі та їх діяльності	143	59	78	57	24	361	2,34	-
%	39,61	16,34	21,61	15,79	6,65	100,00		44,04
11. Розвиток особистих навичок, знань для громадської діяльності	102	58	86	73	42	361	2,71	-
%	28,25	16,07	23,82	20,22	11,63	100,00		55,68
12. Загальний рівень залученості до громадянської діяльності (комплексний критерій)	126	58	76	70	31	361	2,51	-
%	34,90	16,07	21,05	19,39	8,59	100,00		49,03

Можемо зробити висновок, що в цілому рівень залученості жінок з інвалідністю та жінок-матерів дітей з інвалідністю до ініціатив громадянського суспільства згідно з самооцінкою є низьким за 11 критеріями – середній бал для різних критеріїв коливається від 2,21 до 2,93, не досягаючи середнього рівня 3,00. Тільки за критерієм «5». Готовність через громадську діяльність сприяти розвитку інклюзії в Україні» середній бал перетнув межу 3 та становить 3,12, що свідчить про середній рівень залученості жінок до ініціатив громадянського суспільства за напрямком сприяння інклюзії.

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Дослідження, в якому взяли участь 361 респондентка, розкрило потреби, проблеми та фактори, що впливають на громадянську активність жінок з інвалідністю та жінок-матерів дітей з інвалідністю в умовах повномасштабної війни.

Дослідження показує різноманітність потреб та форм участі жінок в ініціативах ОГС. Більшість респонденток проявляють активну громадянську позицію, беручи участь у різноманітних ініціативах ОГС. Багато з них є членкинями чи засновницями громадських організацій, виступають як активістки чи волонтерки. Важливо відзначити позитивний рівень довіри до волонтерів, активістів та громадських організацій серед респонденток, що свідчить про визнання їхнього позитивного внеску у суспільство.

Жінки, які брали участь в дослідженні, високо оцінюють потребу в ОГС в своїх населених пунктах, але мають обмежену поінформованість щодо можливостей ОГС у своєму регіоні, особливо щодо можливостей для дорослих жінок та дітей з інвалідністю. Значна частина жінок вважає ефективність ініціатив громадських організацій у своєму регіоні невисокою, і лише обмежена кількість оцінює їхню роботу позитивно. Жінки

висловлюють вагання щодо того, наскільки ініціативи ОГС враховують специфічні потреби різних груп населення, зокрема осіб з інвалідністю та їхніх дітей. Результати також свідчать про обмежений доступ до різних можливостей для жінок з інвалідністю та жінок-матерів дітей з інвалідністю, і ця ситуація значно погіршилася під час повномасштабної війни. Існує високий рівень незадоволеності жінок доступністю та рівнем підтримки, наданої громадськими організаціями. Більшість респонденток вважає підтримку від ОГС на низькому рівні.

Жінки, які беруть участь у громадській діяльності, мають різноманітні мотиваційні фактори, такі як бажання приносити користь суспільству, здобуття корисних навичок, нового досвіду та можливість реалізації власних ідей. Залучення їх до громадської діяльності здійснюється через особисту ініціативу, підтримку друзів та знайомих, а також інформацію в соціальних мережах. Більшість жінок готові об'єднатися в громадські організації для захисту своїх прав та інтересів, і вони позитивно ставляться до громадських активістів, які стають політиками. Однак, жінки з інвалідністю та жінки-матері дітей з інвалідністю оцінюють свій рівень залученості до ініціатив громадянського суспільства як низький.

Жінки вказують на кілька основних причин, які обмежують їхню участь у громадській роботі. Найчастіше згадують труднощі у поєднанні догляду за дітьми, зокрема дітьми з інвалідністю, з громадською діяльністю. Також немає вільного часу, відсутній досвід та знання, власне не надходило пропозицій від ОГС або жінки не знають, як до наявних ОГС приєднатися. Важливими чинниками є також потреба у відпочинку та оздоровленні, емоційне вигорання, відсутність фінансових ресурсів та втома від поєднання роботи, навчання та громадської діяльності.

Рекомендації для ОГС:

- Адаптація ініціатив до конкретних потреб. ОГС мають розробляти та реалізовувати свої ініціативи, базуючись на вивченні конкретних потреб жінок з інвалідністю та жінок-матерів дітей з інвалідністю, враховуючи специфічні проблеми, з якими дані групи стикаються під час війни. Особливо важливою є потреба в організації подій, які дружні до дітей з інвалідністю, щоб забезпечити їх матерям професійний догляд за дітьми та можливість брати участь у таких подіях.

- Покращення охоплення та поширення інформації. Використання онлайн-платформ, соціальних медіа і співпраця з місцевими громадами може покращити видимість ОГС серед жінок. ОГС мають забезпечити широкий доступ до інформації про їхню діяльність, особливо з позиції запрошення цієї вразливої групи жінок до активної громадської діяльності.

- Сприяння інклюзивним проектам. ОГС можуть розробляти проекти, які активно залучають жінок з інвалідністю та матерів дітей з інвалідністю до процесів прийняття рішень. Це включає забезпечення їх представництва в плануванні, реалізації та оцінці проекту, а також прийняття рішень в громаді.

Рекомендації урядовим інституціям та місцевим органам влади:

- Систематичне проведення комплексної оцінки потреб є ключовим кроком для розуміння різноманітних викликів, з якими стикаються жінки з інвалідністю та жінки-матері дітей з інвалідністю під час повномасштабної війни. Це має інформувати про політику та ініціативи, спрямовані на задоволення їхніх унікальних потреб.

- Сприяння діалогу з ОГС. Важливо, щоб органи влади активно брали участь у діалозі з ОГС для спільної розробки та реалізації ініціатив, які приносять безпосередню користь жінкам з інвалідністю. Така співпраця може підвищити ефективність програм підтримки та забезпечити їх узгодженість із реальними потребами цільової групи.

- Розкриття інформації про склад осіб з інвалідністю за статтю в державній статистиці.

- Фінансова підтримка ОГС. Виділення фінансової підтримки ОГС, які працюють над розширенням можливостей та підтримкою жінок з інвалідністю. Фінансування має надавати пріоритет ініціативам, спрямованим на вирішення унікальних проблем, з якими стикається ця досліджувана група жінок під час війни.

- Організація кампанії з підвищення обізнаності про ОГС серед жінок з інвалідністю та матерів-дітей з інвалідністю.

Рекомендації донорам:

- Надання пріоритету інклюзивним проектам, які конкретно спрямовані на потреби та проблеми, з якими стикаються жінки з інвалідністю та жінки-матері дітей з інвалідністю. Необхідно переконатися, що проекти сприяють розширенню їхніх можливостей і добробуту.

- Заохочення співпраці та координації між ОГС, державними органами влади та іншими зацікавленими сторонами для активізації участі жінок у ініціативах ОГС, розробки програм підтримки цієї вразливої групи населення.

- Фінансова підтримка ОГС. Виділення фінансової підтримки ОГС, які працюють над розширенням можливостей та підтримкою жінок з інвалідністю. Фінансування має надавати пріоритет ініціативам, спрямованим на вирішення унікальних проблем, з якими стикається ця досліджувана група жінок під час війни.

Рекомендації для соціальних працівників:

- Надання підтримки з урахуванням потреб жінок. Соціальні працівники повинні пройти підвищення кваліфікації чи навчання з інклюзивності, щоб краще зрозуміти та задовольнити особливі потреби жінок з інвалідністю та жінок-матерів дітей з інвалідністю в умовах війни.

- Спеціальні консультаційні послуги для розв'язання психологічних проблем, з якими стикаються жінки під час війни. Надання жінкам безпечного простору для обміну досвідом і проблемами може сприяти покращенню психічного добробуту.

- Співпраця з громадськими організаціями та державними установами. Це включає участь у спільних ініціативах, обмін інформацією та використання ресурсів для досягнення максимального ефекту.

ПРО АВТОРКУ

- ▶ Е-пошта: glp2002@ukr.net
- ▶ Фейсбук: [Людмила Гуляєва](#)
- ▶ Телеграм-канал: [Грантові фішки](#)
- ▶ YouTube-канал: [Людмила Гуляєва Liudmyla Huliaieva](#)
- ▶ Instagram [@liudmylla_huliaieva](#):
- ▶ LinkedIn [Liudmyla Huliaieva](#)

Людмила Гуляєва

Кандидатка економічних наук, доцентка, Почесний професор Академії праці, соціальних відносин та туризму (Україна). Запрошена дослідниця програми Global MIT At-Risk Fellows Масачусетського технологічного інституту (2024, США). У 2022-2023 роках виконувала науковий проєкт «Проблемні аспекти економічного та соціального становища жінок-вимушених мігрантів та шляхи їх вирішення: досвід України та Польщі» в Польській академії наук - PIASt, за підтримки IAS та IWM.

Громадська активістка, віце-президентка НГО "Ліга інвестиційного розвитку", волонтерка ВГО «Сила країни» та ГО «Український центр майбутнього». Засновниця освітньої волонтерської ініціативи «Центр фінансового грамотності».

Дослідниця, що працює у сфері інклюзії, сталих фінансів, соціальних та економічних аспектів вимушеної міграції українських жінок в умовах широкомасштабного вторгнення. Авторка понад 100 наукових публікацій.

Має величезний досвід розробки та управління міжнародними освітніми та соціальними проєктами, що фінансуються ЄС. Керівниця департаменту міжнародних проєктів Київської бізнес-школи. Авторка навчальних програм та тренерка численних проєктів Erasmus+ у сфері роботи з молоддю, інклюзії, формальної та неформальної освіти, підприємництва, інноваційної педагогіки та сталого розвитку громад.